

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra humanitních věd

Bakalářská práce

**Environmentální výchova a vzdělávání na gymnáziích
v České republice a v Německu**

AUTOR PRÁCE: Alžběta Suchopárová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Alžběta Suchopárová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Environmentální výchova a vzdělávání na školách v České republice a SRN

Název anglicky

Environmental upbringing and education on Czech and German schools

Cíle práce

Hlavním cílem této práce je porovnání environmentální výchovy na dvou sledovaných gymnáziích. Jedno gymnázium se nachází v České republice a druhé v Německu. Zjistit, jak na těchto školách probíhá výuka a zda se škola zapojuje do nějakých akcí zabývajících se environmentální výchovou. Porovnat, zda mají žáci větší přehled a zájem o environmentální výchovu u nás nebo v Německu a pokusit se vytvořit nějaký návrh na jejich další spolupráci.

Metodika

V této práci bude použita metoda sdudia literatury, kde se definují základní pojmy. Další použitou metodou budou polostandardizované rozhovory. Ty budou vedeny se zodpovědnými osobami za organizaci environmentální výchovy na příslušných školách. Poté bude provedena analýza rozhovorů a následná komparace České a Německé školy.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Doporučené zdroje informací

ČINČERA, J. Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno: Paido, 2007, 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8

DLOUHÁ, J. Environmentální vzdělání v České republice vývoj po roce 1989. Sisyfos (6): 24-25, 2000

HORKÁ, H. Teorie a metodika ekologické výchovy. Brno: Paido, 1996. 75s. ISBN 80-85931-33-8

MÁCHAL, A. Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Brno 2000. Rezekvítek. 205 s. Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3750-4

PETRA ŠEBEŠOVÁ, PETRA ŠIMONOVÁ. Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ Tři kroky k aktivnímu vyučování.- Praha. Portál. 2013. 224s. ISBN 978-80-210-3759-4

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

PaedDr. Miloš Bělohoubek, CSc.

Elektronicky schváleno dne 12. 11. 2014

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 11. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 04. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Environmentální výchova a vzdělávání na školách v České republice a v SRN“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze, 11. Března 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PaedDr. Miloši Bělohoubkovi za odborné vedení při tvorbě této bakalářské práce, za jeho ochotu a vstřícnost. Dále děkuji všem učitelům a studentům, jak německým tak českým, za poskytnutí potřebných materiálů a údajů, pro tvorbu této bakalářské práce. Děkuji také Ing. Ireně Herové za poskytnuté rady pro vypracování této práce.

Environmentální výchova a vzdělávání v České republice a v SRN

Environmental upbringing and education on Czech and German schools

Souhrn

Tato bakalářská práce pojednává o aktuálním stavu environmentální výchovy a vzdělávání na školách v České republice a v SRN. Zaměřuje se hlavně na gymnázia.

V teoretické části jsou vysvětleny důležité pojmy týkající se environmentální výchovy. Dále je zde popsán vývoj environmentální výchovy a vzdělávání jak v České republice, tak v Německu a vysvětluje se zde, jak by mělo toto vzdělávání probíhat.

Praktická část obsahuje výsledky řízených rozhovorů, které probíhaly s učiteli na gymnáziích v České republice a v Německu. Pro přesnější výsledky byly dále vyhodnoceny dotazníky získané od studentů z obou zemí. V závěru jsou navržena doporučení pro spolupráci mezi gymnázii.

Summary

This bachelor's thesis deals with the present condition of environmental education in schools in Czech Republic and Germany. It focuses on gymnasiums. The theoretical part contains important concepts regarding environmental education. It also explains the development of environmental education not only in Czech Republic but also in Germany. It suggests how this education should look like. The practical part contains the results of structuralized interviews with gymnasium teachers in Czech Republic and Germany. It also includes evaluation of questionnaires sent to the students of both countries for more specific results. The conclusion holds recommendations for cooperation between gymnasiums.

Klíčová slova: ekologická výchova, environmentální vzdělávání, výchova a osvěta, trvale udržitelný rozvoj, vzdělávání pro udržitelný rozvoj, rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program, národní dekáda

Keywords: ecological education, environmental education, upbringing and enlightenment, permanently tenable development, education for tenable development, general educational programme, school educational programme, national decade

Obsah

1	Úvod	11
2	Cíl práce	12
3	Metodika	12
4	Teoretická část	13
4.1	Literární rešerše	13
4.1.1	Teorie EVVO	13
4.1.2	Legislativa k EVVO	15
4.2	Definice pojmů	15
4.2.1	Ekologie	15
4.2.2	Environmentalistika	16
4.2.3	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO)	16
4.2.4	Trvale udržitelný rozvoj	17
4.2.5	Ochrana životního prostředí	17
4.2.6	Rámcový vzdělávací program (RVP)	18
4.3	Historie Environmentální výchovy	18
4.4	Vývoj environmentální výchovy v ČR	19
4.4.1	Vývoj po roce 1989	20
4.5	Popis výuky Environmentální výchovy	22
4.6	Rámcově vzdělávací program pro gymnázia	24
4.6.1	Charakteristika průřezového tématu: Environmentální výchova	24
4.6.2	Tematické okruhy průřezového tématu	25
4.6.3	Rozdíl mezi EVVO a VUR	25
4.7	Didaktika ekologické výchovy	26
4.8	Financování EVVO	27
4.8.1	V České republice	27
4.8.2	Celosvětově	27
4.8.3	Příklad sdružení v ČR	28
4.9	VZDĚLÁVÁNÍ V NĚMECKU	29

4.10	Realizace udržitelného rozvoje v Německu	31
4.10.1	Národní dekáda v Německu	31
5	<i>Praktická část</i>	33
5.1	Česká republika	33
5.1.1	Gymnázium Jana Palacha	33
5.1.2	Rozhovory s informátory	34
5.1.3	Výsledky rozhovorů	34
5.1.4	Shrnutí výsledků	37
5.1.5	Dotazníky mezi studenty	38
5.1.6	Výsledky dotazníků	38
5.1.7	Celkový závěr dotazníků	40
5.2	Německo	40
5.2.1	Bürgelschule	40
5.2.2	Rozhovory s informátory	41
5.2.3	Výsledky rozhovorů	41
5.2.4	Shrnutí výsledků	44
5.2.5	Dotazníky mezi studenty	45
5.2.6	Výsledky dotazníků	45
5.2.7	Celkový závěr dotazníků	47
5.3	Komparace České republiky a Německa	47
5.3.1	Řízené rozhovory	47
5.3.2	Dotazníky	48
6	<i>Diskuse</i>	49
7	<i>Závěr</i>	50
8	<i>Použitá literatura</i>	52
8.1	Knižní zdroje	52
8.2	Internetové zdroje	54
9	<i>Seznam obrázků</i>	55
10	<i>seznam příloh</i>	55
11	<i>přílohy</i>	56

11.1	Dotazníky k řízeným rozhovorům pro učitele	56
11.2	Dotazníky pro studenty	60
11.3	Grafy	62
11.3.1	Výsledky grafů Česká republika	62
11.3.2	Výsledky grafů Německo	64
12	<i>Seznam zkratk</i>	66

1 ÚVOD

Environmentální výchova se snaží promítnout naše představy o tom, jakým směrem by se lidská společnost měla ubírat. Nesnaží se jako ostatní vyučované předměty ve školách žáky naučit co nejvíce novým znalostem. Snaží se především o to, aby pochopili smysl a důležitost této výchovy a na jejím základě pak vedli udržitelný život a mysleli kriticky, to znamená, aby měli vlastní názor díky vědomostem a zkušenostem.

Při environmentální výchově je důležité vytváření pozitivních postojů k životnímu prostředí a respektu k veškerému životu. Důležitá je i informovanost a péče o naše prostředí. Podstatné je také pochopit souvislost mezi environmentální výchovou a dalšími oblastmi, které na první pohled nemusí být jasně vidět. Jsou to především oblasti ekonomické, sociální a kulturní. Environmentální výchova by nám měla objasnit podstatu a důležitost tohoto propojení společnosti (Leskovcová, Matoušková Prylová, Palacká, 2012).

Pravděpodobně nejdůležitější cíl environmentální výchovy a vzdělávání je odpovědné environmentální chování, při kterém lidé přemýšlejí nad tím, jaký dopad bude mít jejich chování na životní prostředí a snaží se zlepšovat kvalitu života. Ve školách se tedy vyučující snaží dětem vysvětlit tento cíl tak, že jim poskytnou potřebné znalosti, pomůžou získat nové dovednosti a motivují je. Po této výuce by se měli žáci chovat environmentálně. Učitelé mají další úkol a to objektivně informovat žáky o stavu životního prostředí. Jelikož neznáme všechny vlivy a důsledky lidské činnosti na životní prostředí, je tento úkol velice obtížný. Učitele stále musí sledovat aktuální informace, které se mění a dovzdělávat se. Záleží však na každém učiteli, kolik úsilí do výuky vloží.

Vychovávat občany environmentálně je oprávněný požadavek, jelikož zavedení tohoto předmětu do výuky je výsledkem demokratických rozhodnutí, která si lidé sami zvolili (Činčera, 2007).

Environmentální výuka se postupně přeměňuje na vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR). V Německu se pro tuto výuku už používá jen termín vzdělávání pro udržitelný rozvoj a Česká republika na tuto strategii také začíná přecházet.

2 CÍL PRÁCE

Jedním z cílů této práce je porovnat environmentální výchovu a vzdělávání na třinácti sledovaných gymnáziích. Bude to osm vybraných gymnázií v České republice a pět v Německu. V každé zemi bude jedno vybrané gymnázium zkoumáno podrobněji. Avšak pro průkaznější a více vypovídající zjištění bude výzkum doplněn i o poznatky z dalších gymnázií. Odpovědět na výzkumnou otázku, kde se metody environmentální výchovy a vzdělávání na dotázaných gymnáziích v cílových zemích liší, a kde se naopak shodují, je hlavním cílem této práce.

Dalším cílem je odhalit jakým způsobem se na těchto školách snaží žáky environmentálně vzdělávat, zda školy vytváří nebo se zapojují do projektů týkajících se environmentální výchovy a vzdělávání. Poté porovnat úroveň vybraných škol, poukázat na některé rozdíly v této výuce a navrhnout doporučení ke zlepšení.

V České republice a v Německu dále vyzkoumat, zda je pro žáky přínosné mít na škole předmět zabývající se environmentální výchovou a objasnit, zda to ovlivňuje jejich přístup k životnímu prostředí, či nikoliv. Zjistit, kde se žáci nejčastěji dozvídají o environmentální problematice, zda je to právě ve škole, či v televizi nebo na internetu.

Tato práce má také za cíl zjistit, kdy se environmentální výchova a vzdělávání dostala na školy, jakým způsobem se vyučuje, případně jaké organizace napomáhají školám žáky environmentálně vzdělávat a ukázat postoj států k této problematice.

3 METODIKA

V této práci bude použita metoda studia literatury, kde se definují základní pojmy a kde bude teoreticky popsáno, jak by měly na školách (především na gymnáziích) probíhat environmentální výchova a vzdělávání. Použité budou jak zdroje knižní, tak internetové (důvodem je aktuálnost a snadná dostupnost).

Další použitou metodou budou řízené (standardizované) rozhovory. Mají formalizovaný a pevně strukturovaný rámec, je zde přesně stanoveno pořadí a formulace otázek. V celém rozhovoru není nic náhodného. Otázky musí být srozumitelné a jasné, aby se nemuselo respondentům nic dodatečně vysvětlovat. Všem respondentům musí být otázky položeny stejně (Majerová, Majer, 2006).

Za pomoci řízených rozhovorů zjistíme odpovědi na konkrétní otázky rychle a přesně, avšak můžeme jimi omezit výpovědi zkoumané osoby. Řízené rozhovory budou vedeny s odpovědnými osobami za organizaci environmentální výchovy

a vzdělávání na vybraných českých a německých gymnáziích, tedy především s koordinátory EVVO a učiteli biologie. Zmíněné rozhovory proběhnou především skrze internetovou poštu metodou písemného dotazování. Výhodou písemného dotazování je, že respondent má více času na rozmyšlení a informace může důkladněji zpracovat. Nevýhoda může spočívat v nemožnosti ověření si, že respondent opravdu patří do zkoumané skupiny a výpověď nemusí být zcela autentická.

Dále proběhne porovnání řízených rozhovorů na zkoumaných gymnáziích, nejprve českých, poté německých, následované komparací rozhovorů se zástupci obou zemí. Písemné záznamy rozhovorů budou uloženy v archivu autorky práce. Záznamy nebyly do práce zařazeny z důvodu jejího rozsahu, ale budou využity v uvažované diplomové práci.

V České republice proběhne na dvou vybraných gymnáziích kvantitativní výzkum formou dotazníků pro studenty. Přednosti kvantitativního výzkumu je rychlý sběr dat a možnost zkoumání velkých skupin, na druhou stranu mohou být tyto poznatky velice obecné. Podstatná vlastnost kvantitativního výzkumu je náhodný výběr (Hendel, 2005). Dvě zmiňovaná gymnázia byla vybrána na základě řízených rozhovorů. Jedno gymnázium má jako samostatnou výukovou hodinu předmět zabývající se pouze environmentální tematikou. Na druhém gymnáziu se environmentální výchova vyučuje jen jako součást jiných předmětů. Nakonec proběhne vyhodnocení českých dotazníků.

Stejný dotazník bude pomocí internetu rozeslán náhodným studentům německých gymnázií. Následně dojde k vyhodnocení stejným způsobem jako v předchozím případě. Na závěr proběhne komparace německých a českých dotazníků. Dotazníky byly vytvořeny za účelem doplnění předchozího výzkumu.

4 TEORETICKÁ ČÁST

4.1 Literární rešerše

4.1.1 Teorie EVVO

V otázce environmentální výchovy a vzdělávání stojí za zmínku publikace: *Průvodce praktickou ekologickou výchovou* od Aleše Máchala. Tato kniha slouží jako metodická příručka pro pedagogy. Jsou v ní vysvětleny důležité pojmy a poskytnuty rady pro učitele. Sám autor v úvodní řeči říká, že úkolem pedagogů není spasit svět a to

hlavně z důvodu, že přesně nevíme, jak na to. Jejich hlavním cílem by mělo být vychovat alespoň pár studentů, kteří nebudou zemi zatěžovat.

Podobný názor na to, že neexistuje přesný návod jak spasit naši zemi, má také Gerhard Becker.

Kniha *Urbane Umweltbildung im Kontext einer nachhaltigen Entwicklung* (Environmentální výchova v kontextu udržitelného rozvoje), se zabývá teoretickým základem vzdělávacích perspektiv environmentální výchovy ve Spolkové republice. Becker vychází hlavně z historie environmentální výchovy a v knize provádí podrobnou rekonstrukci environmentální výchovy v Německu. Je zde dále řešeno téma udržitelného rozvoje a jeho tři rozměry (environmentální, ekonomický a sociální).

Environmentálním vzděláváním se dále zabývá časopis *Envigogika*, odborné recenzované periodikum Univerzity Karlovy v Praze, které vydává Centrum pro otázky životního prostředí. Má za cíl zkvalitnit odborný dialog k této tématice a zvýšit zájem ze strany pedagogické veřejnosti. Jsou zde originální vědecké texty zabývající se environmentálním vzděláváním i na mezinárodní úrovni. Pokouší se rozvíjet teoretické základy tohoto oboru a následně působit i na praxi (*Envigogika*, 2006).

Tři kroky k aktivnímu vyučování je podtitul publikace *Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ*. Je to manuál pro učitele který vytvořilo občanské sdružení TEREZA. Publikace nabízí postup pro vytváření aktivizujících výukových hodin na environmentální témata, jako jsou například domácí ekologie, biopotraviny, znečištění životního prostředí a další. Nachází se zde materiály pro výuku (pracovní listy, obrázky texty pro žáky a podobně). Nabízené hodiny se dají využít v předmětech zeměpis, přírodopis, český a anglický jazyk. Určené jsou pro učitele druhého stupně základních škol a středních škol.

Existuje také mnoho dokumentů zabývajících se jak environmentální výchovou a vzděláváním tak vzděláváním pro udržitelný rozvoj. Zde je uvedeno pár příkladů. *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, UN – Dekade „Bildung für nachhaltige Entwicklung“ 2005 – 2014, Environmentální výchova v České republice a v EU, systém environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008 – 2015).*

4.1.2 Legislativa k EVVO

Mezi zákony vztahující se k problematice environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, zveřejňování informací v oblasti životního prostředí patří tyto zákony.

- **Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí**, vymezuje základní pojmy a zásady ochrany životního prostředí, vychází z principů trvale udržitelného rozvoje. Ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení §16 představuje všeobecné podmínky pro EVVO. Uvádí, že výchova, osvěta a vzdělávání má probíhat tak, aby vedly k myšlení a jednání v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje.
- Příslušné předpisy evropských společenství, zabezpečení práva na přístup k informacím o životním prostředí **zabezpečuje zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí**. Dále se zde ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 13 nachází environmentální vzdělávání, výchova a osvěta.
- Povinnost spolupracovat na zajišťování ekologické výchovy a vzdělávání dává MŽP a MŠMT zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.
- Legislativními nástroji v oblasti EVVO na středních školách se zabývá **zákon č.561/1992 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)**, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 57. Dále pak **zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)**, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 4 a § 5, kde se nachází rámcové a školní vzdělávací programy (CENIA, 2012).

4.2 Definice pojmů

4.2.1 Ekologie

Slovo Ekologie vzniklo z řeckého slova oikos, což znamená dům, obydlí, domácnost a přípony logos – věda.

První definice tohoto slova zazněla z úst německého zoologa Ernsta Haeckela (1834 – 1919), který pojem ekologie vysvětlil jako: „*Vědní obor, který se zabývá vztahy mezi jednotlivými organismy a jejich prostředím a mezi organismy navzájem*“ (Horká, 1996). O mnoho let později začala být ekologie vnímána jako věda o struktuře a funkci přírody. Dnes je hlavním úkolem ekologie sledování vlivů lidské činnosti, které se promítají do života živočichů a rostlin. Charakteristickým znakem ekologie je návaznost

na další vědní obory například biologické, geografické, chemické a další (Kvasničková, 2004). Důležitým bodem ekologie je najít prostředky a metody k nápravě. Toto slovo je v dnešní době často používáno v nesprávném významu a z odborných kruhů se dostává do veřejného sektoru a to hlavně do politiky.

4.2.2 Environmentalistika

Environmentalistika je nauka o vzájemném působení člověka a ekosystémů. Vychází z několika vědeckých oborů, jako například geografie, ekologie, chemie, fyzika a také ekonomie. *„Zabývá se prevencí znečišťování životního prostředí, nápravou vzniklých škod a prevencí nežádoucích zásahů. Environmentalistika zahrnuje např. také ochranu přírody, monitoring složek životního prostředí, využívání přírodních zdrojů, nakládání s energiemi, péči o zdraví lidské populace apod.“* (Máchal, 2000). Dnes se uplatňuje názor, že ochrana životního prostředí není jen záležitostí jednotlivých států, ale celého lidstva. Řeší se spíše následky než pochopení a odstranění příčin. Dříve bylo působení člověka na životní prostředí zkoumáno izolovaně a popisoval se vliv činností působící na jednotlivé složky životního prostředí, například ovzduší, vodní zdroje apod. V environmentalistice je dnes nejdůležitější snaha o předpověď budoucího vývoje. Environmentální obory mají široké rozpětí zaměření a díky neustále se zvyšujícímu antropogennímu působení na přírodu začala vznikat environmentální výchova. Její obsah byl poprvé formulován na mezinárodní konferenci o biosféře UNESCO, která se konala v Paříži v roce 1968. Časem se tento termín dostal i k nám. Environmentální výchova je tedy výchova o udržitelnějším způsobu obývání světa a odpovědném chování vůči přírodě a lidem. Jejím největším úkolem, je změnit přístup k této problematice u lidí již od dětského věku.

4.2.3 Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO)

„Vzdělávání, výchova a osvěta se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách“ (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, §16). Důležité je poznamenat, že i když pojmy ekologická a environmentální výchova mají odlišné významy je možné a snad i vhodné, považovat tyto pojmy za rovné pro účely ekopedagogické praxe (Máchal, 2000). Koná se tak z toho důvodů, že slovo

environmentální je do jisté míry nesrozumitelné pro veřejnost, tím pádem se nemá cenu zabývat názvoslovím, když podstatné je, aby hlavní smysl této výchovy byl pro všechny jasný.

Za EVVO na školách zodpovídají takzvaní koordinátoři EVVO, ti mají na starosti plánování, koordinování a realizování environmentální výchovy na školách.

4.2.4 Trvale udržitelný rozvoj

Tento pojem byl poprvé použit v roce 1987 ve zprávě „Naše společná budoucnost“, tato zpráva byla předložena valnému shromáždění OSN a předložila jí Světová komise pro životní prostředí vedená norskou předsedkyní G. H. Brundtlandovou. Koncepce trvale udržitelného rozvoje ukazuje jiný model vývoje společnosti oproti průmyslové ekonomice. Státy, které se řídí politikou udržitelného rozvoje, prosazují zařazení hospodářského a společenského vývoje do souladu s kapacitami ekosystémů, podporují zachování přírodních hodnot a biologické rozmanitosti pro současné i budoucí generace. Využívají hlavně obnovitelné zdroje energie. Český právní řád definuje (trvale) udržitelný rozvoj jako *„rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“* (Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, § 6).

K tomuto pojmu se dále pojí níže zmíněné vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR).

4.2.5 Ochrana životního prostředí

„Ochrana životního prostředí zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování, či poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku“ (Státní program, 2003, cit podle Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, § 9).

4.2.6 Rámcový vzdělávací program (RVP)

Tento nový vzdělávací program byl v České republice zaveden v roce 2004 na základě zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Týká se žáků od 3 do 19 let. Tato kutikulární reforma, která má za účel změnit vzdělávání tak, aby se zvýšila jeho kvalita a bylo dosaženo efektivnějších výsledků. Podstatou této reformy je změna cílů a obsahu vzdělávání a rozvoj životních dovedností tak, aby byl žák lépe připraven na praktický život. Rámcový vzdělávací program má dvě úrovně, státní a školní.

Na úrovni státní jsou zpracovány rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé obory vzdělání. Ty určují obecné cíle vzdělávání, popisují očekávané výsledky a udávají pravidla pro vytváření školních vzdělávacích programů. Na základě těchto pravidel si potom školy vytvářejí své vzdělávací programy. Učitelé tím pádem už nejsou vázáni na osnovy, kterých se dříve museli striktně držet. Ve svých plánech učitel nepopisuje, co se má probrat, ale popisuje to, jaké dovednosti by si žák měl z předmětu odnést.

4.3 Historie Environmentální výchovy

Pojem environmentální výchova byl poprvé vysloven na konferenci Mezinárodní unie ochránců přírody (IUCN) roku 1947 (Činčera, 2007). Od té doby se začala environmentální výchova rozvíjet, nejvíce pak v 70. letech 20. století a to hlavně v severní Americe a západní Evropě. Začalo se diskutovat o problémech životního prostředí a bylo nutné nalézt nějaké řešení. Výsledkem byla v roce 1977 První mezivládní konference o environmentální výchově v Tbilisi. Na této konferenci bylo řečeno že: *„Cílem environmentální výchovy je 1. posílit naše vědomí a porozumění ekonomické, sociální a ekologické provázanosti v městských i venkovských oblastech; 2. poskytnout každému příležitost dosáhnout znalostí, hodnot, názorů, odpovědnosti a dovedností k ochraně a zlepšování životního prostředí; 3. tvořit nové vzorce chování jednotlivců, skupin, i společnosti jako celku vstřícné k životnímu prostředí.“* (Tbilisi Declaration 1977). Tato definice se používá až dodnes.

Během čtyřiceti let vývoje environmentální výchovy se našlo mnoho názorů na to, jak ji provádět. Nejdříve byl názor, že k odpovědnému chování lidé dospějí především znalostí ekologie. Pak se v 80. letech v severní Americe začal prosazovat přístup, který říká, že je důležité nejprve u malých dětí rozvíjet vztah k přírodě a porozumění

základům ekologie a poté se staršími provádět analýzu environmentálních problémů, konfliktů a rozvíjet jejich výzkumné dovednosti (Gošová, 2011).

V roce 1992 se konala v brazilském Rio de Janeiru konference OSN týkající se životního prostředí a rozvoje. Dostala název UNCED (United Nations Conference on the Environment and Development). Cílem této první celosvětové konference týkající se životního prostředí bylo najít takovou cestu udržitelného rozvoje lidské společnosti, aby nebyly porušeny regenerační mechanismy přírody (Máchal, 2000). Na této konferenci vznikla Deklarace o životním prostředí a rozvoji a byly zde prodiskutovány čtyři dokumenty. Nejznámějším z nich je Agenda 21. Tento dokument shrnuje největší společenské problémy 21. Století. V případě, že by se tyto problémy neřešily, měly by nepříznivý dopad na životní prostředí naší planety. Od této konference je pojem environmentální výchova bez vize udržitelného rozvoje zastaralý.

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR) historicky vychází z environmentální výchovy. Po roce 2005 se začíná v dokumentech objevovat samostatně a stále se čím dál víc začíná oddělovat od environmentální výchovy. Tato strategie byla přijata v roce 2002 Evropskou hospodářskou komisí OSN na summitu v Johannesburgu a Česká republika se k ní také přihlásila. Dokument byl nazván Deklarace tisíciletí a stojí v něm, že OSN vyhláší dekádu 2005 až 2014 za Vzdelávání pro udržitelný rozvoj. Vedení této dekády má na starost UNESCO. Úkolem je také umožnit všem lidem na světě toto vzdělávání (bkj.de, 2011)

4.4 Vývoj environmentální výchovy v ČR

V Čechách byla tato výchova z počátku řazena k aktivitám ochrany přírody. Až začátkem 20. století začaly vznikat spolky, které vyvíjely výchovnou činnost směřující k vztahu k přírodě. Za první republiky byla na mnoho školách realizována výchova pro ochranu přírody, ale stát se do této záležitosti příliš neangažoval. Změna přišla až po druhé světové válce, kdy začaly vznikat stanice ochrany přírody. V roce 1958 vznikl předchůdce dnešního Českého svazu ochránců přírody, který se zabývá ochranou přírody a výchovou a je v současné době jednou z největších nevládních neziskových organizací, zabývajících se životním prostředím. Poté přišla okupace, za které byli lidé zabývajících se ochranou přírody převedeni na jiná pracoviště. Ekologické problémy se řešily jen minimálně. V letech šedesátých se projeví první nepříznivé známky narušení ekologické rovnováhy. Bylo to například v Krušných horách, kde docházelo

k devastaci dřevin. Avšak zveřejňování týkající se informací o životním prostředí bylo po roce 1968 vystřídáno nastolením tvrdé vládní diktatury, která přetrvala až do konce 80. let. V tomto období byly často do tisku podávány nepravdivé informace, které problémy týkající se životního prostředí zlehčovaly. Šedesátá léta dále odstartovala vznik ekologických hnutí. Lidé se o toto téma začali zajímat a chtěli ho nějakým způsobem řešit. V lednu 1974 se zrodila „Akce Brontosaurus“. Nápad na vznik podnítila konference OSN v roce 1972. UNESCO zde vyhlásilo tento rok jako Mezinárodní rok ochrany životního prostředí. V roce 1987 byly formulovány zásady nového Hnutí Brontosaurus a po revoluci se toto hnutí osamostatnilo.

V 70. letech se celosvětově zvyšuje zájem o životní prostředí. Celá ekologická výchova se mění, není už hlavním cílem ochrana přírody, ale mluví se o „výchově k ochraně a tvorbě životního prostředí“, dále pak o „výchově k péči o životní prostředí“(CENIA, 2012). Tato výchova se však stále pohybuje hlavně v rámci mimoškolních aktivit. Vláda ČSSR věnovala životnímu prostředí stále jen malou pozornost a neexistoval zde žádný samostatný orgán, zodpovídající za ochranu životního prostředí. Ministerstvo životního prostředí neexistovalo. V letech osmdesátých se do výchovy začíná zapojovat i stát díky tomu, že se celosvětově začíná řešit problém s narušením životního prostředí. V této době byl zaveden nový pojem „ekologická výchova“ (Činčera, 2007). Velkou zásluhu na zařazení ekologické výchovy do škol měla v letech 1974-1990 Danuše Kvasničková, zakladatelka pražského Ekogymnázia a její tým, díky nimž se ekologická výchova začala vyučovat v rámci přírodopisu na základních školách, a byly vytvořeny nové osnovy. Na některých středních školách byl vytvořen předmět Základy ekologie a další předměty jako zeměpis nebo základy společenských věd byly obohaceny o témata, která se týkala životního prostředí. V roce 1998 byla také vytvořena učebnice pro střední školy s názvem Životní prostředí, která obsahovala i metodickou příručku pro učitele.

4.4.1 Vývoj po roce 1989

Po roce 1989 stát začíná podporovat ekologickou výchovu a vzdělávání a vzniká několik středisek ekologické výchovy, jako například Tereza, Alcedo a Lipka. Tato zařízení pořádají různé výukové ekologické programy, kroužky a snaží se i o vzdělávání pedagogů.

Na některých středních školách byl vytvořen předmět Základy ekologie. Další předměty jako zeměpis nebo základy společenských věd byly obohaceny o témata, která se týkala životního prostředí. V roce 1998 byla také vytvořena učebnice pro střední školy s názvem Životní prostředí, která obsahovala i metodickou příručku pro učitele.

Dále byla v tomto období zřízena Česká inspekce životního prostředí, která měla za úkol dohlížet na dodržování práv týkajících se životního prostředí. Roku 1990 bylo založeno Ministerstvo životního prostředí a následně vznikl Státní fond životního prostředí, jenž je nástrojem financování politiky životního prostředí. Následně v roce 1992 přišlo schválení zákona o životním prostředí (zákon č. 17/1992 Sb.), ve kterém se vychází z principu trvale udržitelného rozvoje, jsou zde jasně definovány základní pojmy a povinnosti lidu pro zlepšení stavu životního prostředí.

V 90. letech pak vznikla první učebnice pro druhý stupeň základních škol, která nesla název Ekologický přírodopis. Autorkou této učebnice je Danuše Kvasničková. Ekologická výchova se následně objevila na pedagogických fakultách vysokých škol. Tento pojem se tedy občanům vžil do paměti. Avšak koncem devadesátých let Ministerstvo životního prostředí vyměnilo termín ekologická výchova za nový a to environmentální výchova. Stalo se to díky přijetí mezinárodní dohody o spolupráci v oblasti environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy mezi Ministerstvem životního prostředí a Ministerstvem školství v roce 1999. Dohodou se Ministerstvo školství zavazuje k tomu, že bude podporovat zavádění environmentálního vzdělávání do všech předmětů, učebních plánů a osnov všech stupňů škol. Cílem bylo zpracování a prosazení Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) aby mohl vzniknout vládní dokument, kterým bude podporována výchova a vzdělávání na principech udržitelného rozvoje. Tento dokument byl vládou schválený roku 2000, je zde poznamenáno, že se bude pracovat na tom, aby byly vytvořeny podmínky pro spolupráci nestátních i státních subjektů zabývajících se touto problematikou. (Máchal, 2000). Dokumenty týkající se EVVO byly součástí přípravy vstupu ČR do Evropské unie. Nutnost zlepšení situace týkající se životního prostředí byla jednou z komplikací při přijímání ČR do EU.

Poté v roce 2004 přišla školní reforma nazvaná RVP (rámcový vzdělávací program). V tomto programu je dáno, že na mateřských, základních a středních školách v České republice si každá škola vytvoří svůj učební dokument, ŠVP (školní vzdělávací program), podle kterého uskuteční vzdělávání a realizuje požadavky RVP. Je zde dáno, že environmentální výchova bude vyučována jako průřezové téma. Obsah tohoto tématu

by si měla každá škola vypracovat sama podle svých možností. Dále je doporučeno, aby byl na každé škole vybrán z pedagogů takzvaný koordinátor environmentálního vzdělávání, který bude každoročně vytvářet obsah a činnost tohoto průřezového tématu. Tento program od svého vzniku zažil již mnoho inovací.

Environmentální výchova zažila při svém vývoji mnoho obměn. Od výchovy k ochraně přírody přes ekologii až na environmentální výchovu, která je v RVP jako průřezové téma. Vznikají však další, modernější názvy jako je globální výchova nebo vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR). VUR vychází z EVVO ale v mnohých věcech se liší. VUR je propojení environmentální, ekonomické a sociální otázky (tzv. tři pilíře udržitelného rozvoje). Cílem je interakce mezi životním prostředím a rozvojem lidské společnosti (Leskovcová, Matoušková Prylová, Palacká, 2012). Zatím se udržitelný rozvoj vyučuje v rámci environmentální výchovy. V budoucnu je však pravděpodobné, že jí bude nadřazen. Česká republika má vytvořenou strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj mezi roky 2008- 2015. Jejím hlavním účelem je vymezit priority a strategická opatření v oblasti VUR tak aby se dále rozvíjelo. Strategie bude realizována prostřednictvím Akčních plánů Strategie (msmt.cz, 2008).

4.5 Popis výuky Environmentální výchovy

Environmentální výchova je výchova žáků k odpovědnému jednání. Toto slovní spojení je v dnešní době velice moderní. Neměli bychom ho chápat jako módní vlnu, nýbrž jako podstatný prvek ve výchově žáka, ze kterého se v budoucnu stane občan naší planety a díky environmentální výchově si snad bude vědom toho, že jeho jednání může změnit stav životního prostředí, a tak se podle toho bude chovat.

Od člověka, který je environmentálně vychován se očekává, že bude šetrný k životnímu prostředí, bude šetřit přírodními zdroji a zastávat zásady trvale udržitelného rozvoje. Občan absolvující environmentální výchovu jako součást Rámcově vzdělávacího programu by měl být schopen se takto chovat. Díky tomuto programu by měl žák získat komplexně propojené znalosti, a tak k tomuto tématu získat správný postoj. Vzdělávání by mělo proběhnout ve třech krocích: evokace, uvědomění si významu informací, a reflexe.

K výuce učitelům pomáhají takzvané „Doporučené očekávané výstupy pro environmentální výchovu“. Tyto výstupy jsou definovány pěti klíčovými tématy, jimiž jsou: senzitivita, zákonitosti, problémy a konflikty, výzkumné dovednosti a akční

strategie (Šebesová, Šimonová, 2013). Například při zaměření na rozvoj senzitivity se učitelé snaží u žáků nalézt vztah a empatii k přírodě, protože předpokládají, že je to základ pro environmentálně odpovědné jednání a s tímto tématem by tedy měl být žák seznámen nejdříve. Poté u tématu zákonitosti rozvinout u žáka dovednosti a znalosti o chodu přírody a životního prostředí. V tématu zabývajícím se problémy a konflikty je snaha o to, seznámit žáky s problémy a analyzovat konflikty. Pokusit se s nimi uspořádat nějakou společenskou diskusi, ve které budou seznámeni s tím, jak se tyto problémy dají řešit a sami se můžou pokusit navrhnout nějaké řešení. Posílí se tím jejich motivace. U tématu výzkumné dovednosti a znalosti by se žák měl naučit navrhnout postup zkoumání, sbírat data, vyhodnocovat je a poté z nich udělat nějaký závěr a tím se více do hloubky seznámit s problémy životního prostředí. Nakonec se u žáků rozvine akční strategie, ve které si žáci v praxi osvojí své získané dovednosti a poté budou schopni environmentálně jednat. Je důležité, aby si vyučující správně sestavil plán, který bude přehledný, děti mu budou rozumět a bude je bavit. Nejprve se musí vybrat jedno z klíčových témat, které se bude probírat a poté zkonkretizovat cíle, kterých se chce dosáhnout. Cíle musí být stanoveny tak, aby napomohly žákům rozvinout jejich osobnost, aby si odnesli nové dovednosti a znalosti a utvořili si svůj vlastní pohled na daný problém. Učitel by se měl nad svými cíli raději opakovaně zamyslet, zda jsou opravdu smysluplné a splnitelné. Poté si správně rozvrhnout hodinu, aby byl čas na všechny naplánované aktivity a ke konci bylo možno zhodnotit požadované cíle. Žák by měl hodnotit průběh hodiny (zda splnil, co po něm bylo žádáno a zda jej hodina bavila) a dosažení cíle. Hodnocení hodin je důležité, jak pro žáky, tak pro učitele. Žáci si lépe uvědomí, jaký účel hodina měla a učitelé zjistí, co by mohli do příště vylepšit a jestli dosáhli cílů.

4.6 Rámcově vzdělávací program pro gymnázia

Program byl v roce 2004 vytvořen Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze. Na gymnáziích byl program RVP schválen roku 2007 a od roku 2009, začínají školy v prvních ročnících učit podle příslušných ŠVP.

Hlavním účelem je, aby byly uplatněny vědomosti a dovednosti ze vzdělání v praktickém životě. RVP pro gymnázia je rozdělen do osmi vzdělávacích oblastí, ve kterých jsou obsaženy různé vzdělávací obory. Každý obor má svůj daný obsah, tam je stanoveno, jaké úrovně osvojení učiva má žák dosáhnout na konci vzdělávání a jaké výstupy jsou od něho očekávány.

Povinnou součástí tohoto programu jsou také průřezová témata. Mají to být témata, která jsou v současnosti aktuální. Snaží se ovlivnit postoje, hodnotový systém a jednání žáků. Propojují a doplňují naučené znalosti, pokouší se rozvíjet osobnosti žáků. Průřezová témata jsou rozdělena do tematických okruhů, ve kterých jsou nabídnuta různá témata. Všechny tematické okruhy jsou pro školy povinné, to znamená, že je musí zařadit do svých ŠVP. Avšak forma realizace, hloubka a rozsah tématu, již záleží na každé škole. Podle zájmu může každá škola zacházet s průřezovými tématy, jak chce. Může si pro průřezové téma vytvořit vlastní předmět s vlastním jménem a do určité míry i vlastním obsahem. V jiném případě může průřezové téma jen zmínit v rámci jiného vyučovaného předmětu. Jedním z průřezových témat je Environmentální výchova. Záleží tedy na každé škole, jak ji bude vyučovat. Do osnov výuky ji však zařadit musí všechny školy (nuv.cz, 2013).

4.6.1 Charakteristika průřezového tématu: Environmentální výchova

Dnešní doba vyžaduje environmentálně vzdělaného člověka hlavně proto, že se neustále zhoršují globální životodárné systémy. Environmentální výchova prezentuje nezastupitelný předpoklad udržitelného rozvoje, patřící mezi hlavní zájmy Evropské unie. Hlavním předpokladem k udržitelnému rozvoji je zvýšení ekologického vědomí lidí a jejich připravenost na nové přístupy v technicko- ekonomické a sociální oblasti. Proto je environmentální výchova zařazena do průřezových témat, a také je považována za jeden ze základních pilířů vzdělávání pro udržitelný rozvoj (Balada, 2007).

Program průřezového tématu environmentální výchovy je zpracován velice netradičně. U ostatních témat je vše jen v podobě výkladu učiva. U environmentální výchovy by však měla probíhat výuka v podobě problémových otázek, kde každá

otázka zahrnuje řadu dalších problémů. Je zde důležitá jak výuka, tak použité prostředky a prostředí. Součástí tohoto tématu také mohou být různé mimoškolní akce, školy v přírodě, ekologizace provozu školy, spolupráce se sdruženími zabývajícími se touto tematikou.

Žák by si měl z environmentální výchovy odnést pokoru a úctu k hodnotám, které člověk vytvořit neumí, vnímat a hodnotit postavení člověka v přírodě a také lidskou odpovědnost za další vývoj na naší planetě. Dále musí pochopit, že člověk vyžaduje pro svou existenci využívání přírodních zdrojů. Potřebuje je však využívat tak, aby nedošlo k nenávratnému poškození životního prostředí. Důležité je, že každý jedinec může svým ekologickým jednáním napomoci přírodě.

Ve vědomostní oblasti by se měl žák dozvědět, že všechny přírodní systémy jsou propojeny a narušením jednoho můžeme zničit celek. Poučit se z chyb v minulosti a přemýšlet o tom, co by se v budoucnu dalo vylepšit. Porozumět propojení ekologie s ekonomickými a sociálními faktory. Na vše si vytvořit vlastní názor a postoj a mít vlastní zkušenosti s prostředím, především ve svém okolí a naučit se, jak provádět každodenní činnosti tak, aby napomáhal životnímu prostředí.

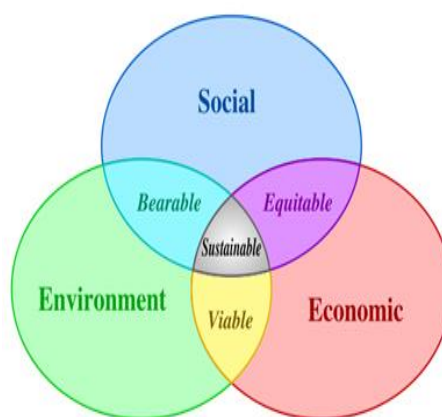
4.6.2 Tematické okruhy průřezového tématu

- Problematika vztahů organismů a prostředí
- Člověk a životní prostředí
- Životní prostředí regionu a České republiky

(Balada, 2007)

4.6.3 Rozdíl mezi EVVO a VUR

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta je v naší státní politice životního prostředí umístěna do nejdůležitějších nástrojů na ochranu životního prostředí. Její prioritou je tedy poznávání životního prostředí, zachování podmínek života pro další generace a poznávání vztahu člověka a životního prostředí.

Obrázek 1 Interakce VUR

VUR je zas zaměřeno na vzájemnou interakci a souvislosti mezi ekonomickými, sociálními, environmentálními a právními aspekty rozvoje, široce se opírá o společenskovední disciplíny. Toto vzdělávání je považováno za jedinou pozitivní alternativu pro další rozkvět lidské společnosti. Pro naplnění této vize je zapotřebí vzdělávání a výchova v tomto směru, tedy ekogramotnost (Kvasničková, Kalina, 2007). Hlavním rámcem pro rozvoj VUR je vyhlášená výše zmíněná Dekáda, kterou si vzalo na starost UNESCO, týkající se vzdělávání pro udržitelný rozvoj, mezi lety 2005- 2014. Země, které se přihlásí k plnění této Dekády, ji plní na národní úrovni. V každé zemi je to trochu odlišné, ale hlavní principy jsou stejné.

4.7 Didaktika ekologické výchovy

Didaktika je teorie vyučování, která se zabývá cílem, metodami, formou a obsahem výuky. Jejím smyslem je hledání nejlepších možností jak učit, aby si žák správně osvojil probíranou látku. Má za úkol přiměřeně zjednodušit učivo za předpokladu zachování jeho hlavní podstaty. V didaktice ekologické výchovy je k těmto dvěma faktorům přidán ještě třetí a tím je přesvědčivost a osobní zaujetí učitele. Tím by se mělo docílit toho, že žák vycítí, že záleží i na jeho názoru k danému tématu a tím pádem zjistí, že dané téma má nějaký smysl a v nejlepším případě se bude chtít podílet na jeho řešení.

Hlavním cílem didaktiky ekologické výchovy je poskytovat prostředky pro vzdělávání a výchovu, které se podílí na utváření ekologické kultury osobnosti, jež se projevuje chováním a úctou k přírodě, šetrným využíváním energií a ohleduplností k příštím generacím (Máchal, 2000). Podstatné je vyzdvihnout mravní a sociální rozměr tohoto didaktického oboru, hlavně tím, že učitel projeví svůj zájem o názory žáků, namísto učení se něčeho nazpaměť, nebo „papouškování“ názorů učitele. V této výchově není hlavní naučit se toho co nejvíce, nýbrž získat správné a aktuální informace, dokázat je správně zařadit do souvislostí a hlavně je umět aktivně využít. Ve chvíli, kdy se učitel zeptá na osobní názor žáků, tak nezískat odpověď „nevím“, nýbrž jejich vlastní názor získaný z vědomostí, za který se nemusí stydět. Podstatné také je, být otevřený k odlišným názorům a popřemýšlet o nich. Tak se u žáků vytváří kritické myšlení a identita.

Pravděpodobně nejlepší učitelé ekologické či environmentální výchovy jsou tací, kteří dětem dokáží předat nejaktuálnější informace. Zároveň je připraví na to, že tyto

informace se budou neustále měnit, sdělí dětem vlastní názor, avšak nevnutí jim ho a předá vlastní zkušenosti.

4.8 Financování EVVO

4.8.1 V České republice

Nejvýznamnější část finančních prostředků na EVVO tvoří neziskový sektor, Státní fond životního prostředí České republiky. Finanční podpora je také na environmentální poradenství a osvětu a je financována Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. Mnoho finančních prostředků je také poskytováno na regionální úrovni formou dotačních titulů od jednotlivých krajských úřadů. Vedle národních fondů lze získat i velké množství prostředků z evropských strukturálních fondů.

4.8.2 Celosvětově

Nadace pro environmentální vzdělávání je mezinárodní nezisková a nevládní organizace, jejímž cílem je prostřednictvím vzdělávání přispívat k trvale udržitelnému rozvoji. Nadace vytvořila pět programů pro environmentální vzdělávání, prostřednictvím nichž je aktivní. Jedním z programů je Learning about Forests, který v České republice zastupuje níže zmíněné Sdružení Tereza, dále Green Key Blue Flag a další.

IEARN je další nezisková organizace, působící ve více jak 130 zemích světa. Učitelé a žáci díky této organizaci mohou společně pracovat online na internetu a využívat nové komunikační technologie. Stačí, aby si žák vybral na internetu nějaký projekt, který ho zajímá a pak jen vstoupí do online fóra, kde může pracovat se všemi žáky a učiteli na světě, kteří si vybrali stejný projekt. V každém z těchto projektů je nutné odpovědět na otázku: „Jak tento projekt zlepší kvalitu života na naší planetě?“

Lesníci především v evropských zemích se snaží prostřednictvím takzvaného Osvětového týdne lesů vyvolat mezi lidmi zájem o lesy a přírodu. Představují veřejnosti své prostředí pomocí různých aktivit, jako například sázení stromků, exkurze, naučné stezky a další. Díky popularitě tohoto projektu byl v roce 2008 na ministerské konferenci o ochraně lesů v Evropě (MCPEE) vyhlášen i Evropský týden lesů (Leskovcová, Matoušková Prylová, Palacká, 2012).

Další velký celosvětový program týkající se environmentální výchovy se nazývá, GLOBE. Podporuje u žáků zájem o přírodu, trénuje jejich vědecké postupy práce a rozvíjí jejich badatelské dovednosti. Je určen pro 2. stupeň základních škol a střední školy. Žáci mají za úkol sledovat ve svém okolí vývoj počasí a podnebí, měřit kvalitu ovzduší a vody, pozorovat změny v přírodě a další. Svá získaná data žáci vyhodnotí a odešlou do celosvětové internetové databáze. Zpracování dat garantuje NASA (Národní úřad pro letectví a kosmonautiku), která je spolu s NSF (Národní nadace pro vědu) nejdůležitějším sponzorem této organizace. Výsledky mohou žáci i vědci dále využít.

4.8.3 Příklad sdružení v ČR

Sdružení TEREZA

Sdružení TEREZA se zaměřuje na environmentální vzdělávání dětí v České republice. Jejich cílem je, aby děti získaly kladný vztah k přírodě, porozuměly životnímu prostředí a snažily se nějak podporovat udržitelný rozvoj, protože právě děti mohou ovlivnit naši budoucí společnost. Snaží se u dětí vyvolat kritické myšlení a zodpovědné jednání. Na základní a střední školy, které mají zájem o spolupráci, poskytují kvalitně zpracované materiály a nabízejí školám i nejrůznější semináře.

Obrázek 2 Sdružení TEREZA

Toto sdružení vzniklo v roce 1979, kdy se kamarádi z vysoké školy rozhodli, že se zapojí do ochrany Pražského Prokopského údolí. Název TEREZA vznikl ze spojení slov TERÉnní ZÁkladna, která se nacházela na Praze 5. V roce 1996 se z TEREZY stalo občanské sdružení. Začátkem 90. let se toto sdružení začalo orientovat na vzdělávání dětí a vznikly první ekologické programy pro školy. Z počátku organizovaly pro školy venkovní výukové programy a až v roce 1999 díky podpoře Prahy 1 získalo sdružení potřebné prostory v Haštalské ulici, do nichž mohou zvát žáky na různé výukové programy, semináře a školení.

Od roku 2000 se TEREZA stále snaží vylepšovat a zkvalitňovat své programy. V současné době se zaměřuje hlavně na tři programy a to Ekoškolu, Les ve škole a mezinárodní GLOBE. Nově od roku 2012 organizuje sdružení projekt 3R (Redukuj,

Renovuj, Recykluj), ve kterém vyrábí nábytek z odpadu. Chce tak veřejnosti ukázat, že některý odpad lze znovu využít. Dále se sdružení snaží ukázat rodičům, že venku se děti naučí mnohem víc a navádí je kam děti brát a jaké aktivity s nimi podnikat. Sdružení získává největší finanční podporu od svých partnerů a z darů. Dále pak od hlavního města Prahy, ministerstev životního prostředí, zemědělství a dalších (terezanet.cz, 2012).

4.9 VZDĚLÁVÁNÍ V NĚMECKU

Německo patří do skupiny nejrozvinutějších zemí světa a významně se zapojuje do evropské integrace. Na přelomu tisíciletí se sice Německo zajímalo o vzdělávání a výchovu, ale jen v rámci smíření se s evropskými národy a celým světem. Kvalita německého vzdělávání však nebyla na dobré úrovni. Němečtí žáci také nedopadli nejlépe v mezinárodních srovnávacích testech. Tyto nepřilíš dobré výsledky a neúčinný systém vzdělávání nastaly pravděpodobně díky vznikající multikulturní společnosti a sjednocením Německa. V tuto chvíli si Německo začíná uvědomovat, že je potřeba udělat změnu a vzdělávání se stává centrem politického zájmu.

Německý systém vzdělávání se v mnohém od českého liší. Není totiž v celé zemi jednotný, ale řídí ho zemské orgány a úřady. Federální vláda jejich řízení jen koordinuje a vytváří určitý společný rámec. Stát dohlíží na školství jako na celek a jeho správu zařizuje takzvané ministerstvo kultů jednotlivých zemských vlád. Každá spolková země tedy vytváří vlastní školství, ale při tom uznává společný spolkový rámec. Všechny školy mají společný systém známkování, vzájemné uznávání vysvědčení, délku povinné školní docházky, označování vzdělávacích zařízení a zajištění návaznosti vzdělávacích stupňů. Z důvodů, že je Německo jednou z hlavních zemí, která se podílí na evropském sjednocování, tak se pro něj hlavním cílem stává posilování integrace směrem do evropských struktur. Financování je zajišťováno jak ze strany státu, tak ze stran obcí. Státní finance jsou poskytovány i soukromím školám.

Předškolní výchova je zde dobrovolná a obvykle po šestém roce života dítěte začíná povinná školní docházka. Do věku deseti let žáci navštěvují první stupeň, primární vzdělávání a poté se rozhodnou co chtějí studovat dál. Sekundární vzdělávání má tři sekce.

První je Hauptschule (hlavní škola), která je na 5-6 let a poskytuje žákům všeobecné vzdělání, možnost přípravy na povolání a také na další vzdělávání. Je

především pro méně nadané žáky. Druhou možností pro žáky představuje Realschule (reálná škola), na které se studuje šest let, nebo na ni může žák navázat z hlavní školy. Poslední možností je gymnázium. Nejčastěji zde žáci studují od 5. – 12/13. ročníku. Jedině z gymnázia mohou žáci skládat maturitu a jít na vysokou školu. V Německu neexistují státní maturity a po studentech je vyžadovaná vysoká úroveň vědomostí. Maturitu skládají minimálně ze čtyř předmětů. Dva předměty jsou na základní úrovni a dva na pokročilé. Maturita probíhá tak, že učitelé formulují otázky a ministerstvo na vše dohlíží. Při zkoušce je přítomna zkušební komise v čele s ředitelem školy. Zkoušejícím učitelem je často učitel z jiné školy a o výsledku se obvykle hlasuje. Výsledek maturity se neskládá jen z této jedné zkoušky, ale také ze známek z maturitních předmětů za poslední tři roky studia. Odpovědností za maturitní zkoušku jsou pověřeny střední školy, ministerstva jim do toho zasahují jen výjimečně. Při přijímacích řízeních na vysoké školy je po žácích požadováno jen předložení maturitního vysvědčení.

Odlišné je také vzdělávání učitelů, má dvě fáze. První je odborné vzdělávání a druhá, takzvaná přípravná služba, která je praktická, takže učitelé zkoušejí vyučovat na školách. Může trvat až dva roky. Tím to ale pro učitele nekončí a musí se ještě dále vzdělávat, získávat doplňkové kvalifikace například v sociologii, ekologii či informatice.

Německý systém školství je velice konzervativní, a tak i když zde byla snaha vytvořit jednotné školství, neshledala se s úspěchem. Žáci mají nejčastěji problémy ve chvíli, kdy se stěhují z jedné spolkové země do druhé. Přestoupí na jinou školu, kde jsou jiná pravidla a jiný systém výuky. V posledních letech se v Německu stávají velmi populární gymnázia, na která se každým rokem hlásí více žáků (clanky.rvp.cz, 2006)

4.10 Realizace udržitelného rozvoje v Německu

4.10.1 Národní dekáda v Německu

Environmentální výchova jako vzdělávací předmět, je spojena se vznikem politiky životního prostředí a to roku 1971. V tomto roce byl přijat program životního prostředí spolkovou vládou s požadavky na to, aby, šetrné chování bylo zahrnuto jako obecný cíl v učebních osnovách všech úrovní vzdělávání (blk-bonn.de, 1998).

V 90. letech byl vytvořen mezinárodní akční plán pro environmentální vzdělávání. Roku 1987 v Německu zapojili problematiku životního prostředí do oblasti vzdělávání. Také do vzdělávání zavedli učení o zemích třetího světa.

Národní dekáda vznikla z důvodu, že OSN vyhlásila období let 2005 – 2014 jako Dekádou VUR. Cílem je zasáhnout všechny oblasti vzdělávání konceptem udržitelného rozvoje.

Národní Dekádu VUR v Německu obstarává spolkový prezident. Spolkové ministerstvo školství a výzkumu vytvořilo Národní komisi, složenou z 30 členů, každá spolková země má jednoho zástupce. Tato komise přímo vychází z UNESCO Dekády. Komise řeší aktuální otázky týkající se VUR a členové si zde sdělují a vyměňují nejnovější informace (bne-portal.de, 2005). Realizace VUR je pak dále řízena na nižší úrovni různými expertními skupinami, zabývajícími se předškolní pedagogikou, profesním nebo neformálním vzděláváním a podobně. UNESCO každý rok vyhlásí jednotné, celosvětové téma, na kterém tyto skupiny společně pracují. Prvotní impulzy pro realizaci VUR však byly iniciovány shora.

Národní plán VUR byl v roce 2005 schválen německým parlamentem. Podstatné bylo propojit německý vzdělávací systém s koncepcí VUR. Dále pak zesílit mezinárodní spolupráci, rozvoj jak teoretické tak praktické části, hlubší seznámení veřejnosti s pojmem VUR

Důležitou roli zde také mají Projekty dekády (Dekade- Projekte), realizované hlavně na regionální, či lokální úrovni od roku 2007. Národní komise poté udělí titul

Obrázek 3 Vzdělávání pro udržitelný rozvoj

„Projekt dekády“, který je příkladem dobré praxe se širokou publicitou. Projekty jsou pak monitorovány na německém portále¹ zabývajícím se VUR.

Na nadregionální úrovni vzdělávání jsou zřizovány školy pod UNESCO projektem.

Neziskové organizace se v této oblasti nejvíce věnují vzdělávání veřejnosti a vzdělávání učitelů, proto se snaží mít vždy nejaktuálnější informace. Také univerzity pracují na projektech VUR. Mají zde především funkci kontroly a hodnotí, zda je dosahováno vytyčených cílů. Pomáhají při školení pedagogů.

Pro udržitelný rozvoj v Německu je podstatná ochrana životního prostředí a ochrana zdrojů a sociální spravedlnosti. V Německu je VUR na velmi vysoké úrovni, je podporován státem, avšak správně propojen s projekty a iniciativami působícími zdola. Důkazem toho je mnoho fungujících aktivit vedených Dekádou VUR (clanky.rvp.cz, 2011).

¹ <http://www.bne-portal.de/index.php?id=13>

5 PRAKTICKÁ ČÁST

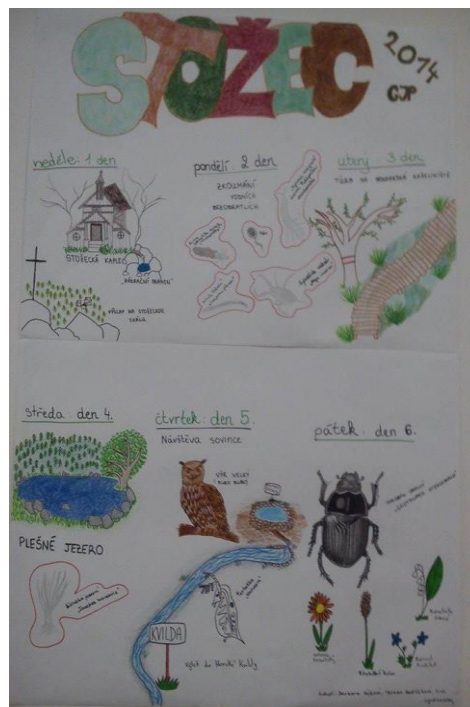
Praktická část bakalářské práce je rozdělena na dvě části. První část se zabývá Českou republikou druhá Německem. Obě jsou obsahově shodné. Nejdříve se v každé představí jedno gymnázium, na kterém se více a konkrétněji věnují environmentální tématicce, než na ostatních gymnáziích. Na českém gymnáziu Jana Palacha mají povinný předmět Udržitelný rozvoj a na německé Bürgelschule mají volitelný seminář Přírodní vědy. Výběr těchto dvou gymnázií byl proveden na základě podobné charakteristiky škol. Dále budou v obou sledovaných zemích vyhodnoceny řízené rozhovory s učiteli na třinácti gymnáziích. Do těchto třinácti gymnázií spadají i dvě podrobněji zkoumaná gymnázia Jana Palacha a Bürgelschule. Následně budou zpracovány dotazníky od studentů z obou zemí.

5.1 Česká republika

V České republice se na každém gymnáziu vyučuje podle ŠVP, který vychází z celonárodního RVP. Tyto dva pojmy byly již vysvětleny v teoretické části. ŠVP si každá škola vytváří sama.

5.1.1 Gymnázium Jana Palacha

Gymnázium se nachází v Praze 1 v ulici Pštrosova 13. Je to čtyřleté soukromé gymnázium, fungující od roku 1991. Na této škole je koordinátorka EVVO, se kterou byl proveden rozhovor. Učitelka si zde vytvořila předmět Udržitelný rozvoj. Vyučuje se v prvním a druhém ročníku jedenkrát týdně. Studenti zde proberou nejprve základní pojmy, jsou seznámeni s nejdůležitějšími dokumenty týkajícími se tématu. Poté vytváří různé skupinové projekty. V druhém ročníku se probírají složitější témata, jako jsou fosilní paliva, biomasa, geotermální energie, ale také proč chránit přírodu, problémy lidské

Obrázek 4 Projekt Stožec

populace a mnoho dalších informací. Dvouletá výuka je zakončena týdenním pobytem na Šumavě (Stožec), kde například letos navštívili sovinec (chovají zde sovy), zkoumali vodní živočichy, navštívili Plešné jezero a podnikli další akce, které se každý rok trochu obměňují. Studenti se zde seznamují s ochranou životního prostředí.

Ekologickému vzdělávání je zde věnována zvláštní pozornost a studenti se účastní národních a mezinárodních soutěží s ekologickou tematikou. Škola je zapojena například do projektu Ekogramotnost pro udržitelný rozvoj v Praze nebo se podílela na vytvoření Multimediální ročenky životního prostředí.

5.1.2 Rozhovory s informátory

Pro cíle výzkumu této práce byly provedeny řízené rozhovory s osmi učiteli na různých českých gymnáziích, bylo jim položeno čtrnáct otázek týkajících se environmentální výchovy (viz příloha 1). Byla to gymnázia: Arabská, Jana Palacha, Budějovická, Gymnázium Kladno, Gymnázium Žatec, České Budějovice – Jírovcova, Církevní gymnázium Plzeň a gymnázium v Karlovarském kraji (přálo si být v anonymitě).

Tito učitelé nejčastěji působí v předmětu biologie, nebo jsou koordinátoři EVVO. Řízené rozhovory ve většině případů proběhly skrze internetovou poštu. S jedním z učitelů proběhl rozhovor přímo, ale tento učitel si nepřál rozhovor nahrávat.

5.1.3 Výsledky rozhovorů

Z osmi dotázaných gymnázií pouze na jednom se nachází samostatný předmět zabývající se environmentální tematikou. Předmět je nazván Udržitelný rozvoj a vyučuje se na gymnáziu Jana Palacha. Na jednom gymnáziu mají tento předmět jako volitelný (České Budějovice). Jinak se všechna další gymnázia zabývají touto tematikou jen v rámci ostatních předmětů, jak je tomu nařizováno v rámcových vzdělávacích programech (RVP).

Na otázku, zda výuka zabývající se environmentální tematikou prošla na tázaných gymnáziích nějakými změnami, zněly odpovědi různě. Na třech odpověděli, že neprošla. Zbytek odpovědí byl, že se většinou stále mění a největší změna přišla se zavedením ŠVP v roce 2009. Učitel kladenského gymnázia na otázku zda výuka prošla změnami, odpověděl velice zajímavě.

„Změny můžeme vidět ve stylu učení. Každý z mých kolegů ji vyučuje jinak.“

Gymnázium Jana Palacha, kde se vyučuje velice specifický předmět Udržitelný rozvoj, má v této oblasti velice aktivní učitelku, která k otázce zda škola má předmět zabývající se environmentální tematikou nebo se toto téma probírá v jiných předmětech, odpověděla:

„Ano, máme, jak jsem již řekla. Ale není to povinné mít na škole speciální předmět zabývající se touto tematikou. Díky ŠVP si každá škola může zvolit zda tento předmět bude mít, nebo bude jen jako průřezové téma v jiných předmětech. Také si každá škola může zvolit, jak se tento předmět bude jmenovat. Z toho mám největší radost, protože jsem na naší škole právě mohla vytvořit předmět udržitelný rozvoj, ve kterém je zahrnuto vše a nemusela jsem použít název environmentální výchova nebo ekologie. Tyto výrazy, již nepoužívám. Pro mne už je to jen udržitelný rozvoj. Občas se udržitelný rozvoj prolíná i do chemie.“

Učitelé se shodli na tom, že environmentální výchova se nejvíce prolíná do biologie, poté do zeměpisu a chemie. Měla by však být obsažena ve všech předmětech. To, jak se vyskytuje v předmětech, se kterými přímo nesouvisí, krásně popsal učitel Gymnázia Žatec.

„Od zavedení Rámcově vzdělávacího plánu je obsažena ve všech předmětech. V Aj a cizích jazycích je v maturitních otázkách, v Čj jsou eseje na dané téma. Fyzika, návštěva elektráren Počerady, Temelín.“

Na hlavním cíli environmentální výchovy se učitelé částečně shodli. Pro většinu to znamená vytvoření vztahu u žáků k přírodě. Další názory byly citlivé chování ke svému okolí, či pokus o šetření přírodních zdrojů. Učitelka z gymnázia Jana Palacha má zcela odlišný názor a tvrdí, že environmentální výchova je již nemoderní pojem, pro žáky je atraktivnější udržitelný rozvoj. Vidí ho všude kolem sebe.

Forma výuky environmentální výchovy probíhá nejvíce teoreticky v rámci předmětů. Na zmíněném gymnáziu s Udržitelným rozvojem se vyučuje v prvním a druhém ročníku a je zakončena pobytem na Šumavě. Některá gymnázia uvedla, že navštěvují různé exkurze, účastní se různých výukových projektů či programů.

Nejčastějšími zdroji k vzdělávání slouží učitelům internet a literatura k zmiňovanému tématu. Učitelka Udržitelného rozvoje podotkla.

„Nejčastěji používám asi televizi, internet a noviny, nebo časopisy, co nám chodí do školy. Učebnice moc ne, nejsou tam nejaktuálnější zprávy, které využívám ve výuce nejraději. Často najdu nějakou aktuální zprávu a proberu ji se studenty, myslím, že když je to aktuální a mohli o tom někde něco vidět nebo slyšet, tak je to pro ně nejzajímavější.“

Na všech dotázaných gymnáziích se třídí odpad, většina z nich navštěvuje ekostřediska a zapojuje se do biologických a ekologických soutěží. Gymnázium v Českých Budějovicích se účastní projektů Dny země a Biomy. Jiné gymnázium má rozestavěné budky kolem školy, další pobyt na Šumavě. Jen dvě gymnázia žádné projekty neorganizují.

Ekologický provoz gymnázií je zajišťován především tříděním odpadů, úsporou vody, energií starání se o zeleň v okolí školy. Jedna učitelka však podotkla:

„Tato opatření jsou už běžná všude a to nejen proto, že je to ekologičtější a úspornější, ale také levnější.“

V otázce, zda stát nebo nějaké organizace přispívají na environmentální výchovu, zněly výpovědi na třech školách, že ne, nebo že o tom nevědí. Ostatní jmenovaly například projekt OPPA (Operační program Praha – Adaptabilita), Magistrát hlavního města Prahy a další. Zajímavá byla dále odpověď, že v této oblasti přispívají rodiče žáků. K otázce, zda je obtížné získat finanční prostředky v této oblasti, zazněla od učitelky z Českých Budějovic vtipná poznámka.

„Sportovci asi dostanou na teplákovou soupravu spíš než my na kosu.“

Čeští učitelé nemají povědomí o tom, jak probíhá environmentální výchova v Německu. Padl zde jen názor, že je to více v povědomí společnosti. Zda je environmentální výchova v České republice kvalitní, zazněly odpovědi, že záleží na každé škole. Podle toho jak se tomu chce věnovat, díky RVP.

Učitelům byla dále položena otázka, jestli si myslí, že se jejich škola dostatečně věnuje environmentální výchově. Od čtyř z dotázaných učitelů padla jasná odpověď, že ano. Z gymnázia Arabská přišla odpověď:

„To se samozřejmě nevěnuje, nicméně je každý předmět ovlivněn tím, co chtějí VŠ u přijímaček. U nás na škole se vyučuje OŽP a zde se také dotýkáme environmentální výchovy. Věnujeme se tomu cca dva měsíce a u maturity to je jedna z otázek.“

Z výpovědí vyplývá, že by této výuce pomohlo více finančních prostředků. Učitelka z gymnázia Jana Palacha na otázku, co by se dalo na výuce změnit, reagovala:

„Nic, jelikož je to můj předmět, který si sama řídím a dělám to ráda. Doufám, že z toho studenti něco mají, ale myslím, že ano, protože často mám nějakou odezvu od bývalých studentů, kteří se touto tematikou zabývají dále. A když to někoho nezajímá, tak v tom nepokračuje. Mám radost, že se toto téma řeší ve společnosti.“

5.1.4 Shrnutí výsledků

Zda je nebo není téma environmentální výchovy na gymnáziích vyučováno jako samostatný předmět, si může díky RVP každá škola rozhodnout sama. Z výpovědí vyplývá, že záleží hodně na kantorech, kteří jsou na jednotlivých gymnáziích. Zda mají zájem o to žáky environmentálně vzdělávat, nebo si to odbydou jen z povinnosti.

Nejvíce se žáci o environmentální výchově dozvídají v biologii, zeměpisu a chemii. Téma by se mělo vyskytnout ve všech předmětech. Žáci se dále mohou zapojit do různých atraktivních projektů a programů, kde se dozví nové informace nebo se podívají na zajímavá místa.

Ekologický provoz gymnázií není ničím zvláštní. Mají zavedena již běžná opatření, která existují spíše z důvodů šetření peněz, než šetření přírody.

Lze tedy konstatovat, že rámcový vzdělávací program zajistil žákům alespoň částečné povědomí o environmentální problematice.

5.1.5 Dotazníky mezi studenty

K zjištění, zda je pro studenty environmentální výchova přínosná a jestli nejvíce informací pochází ze školy, byl vytvořen dotazník. Dotazníkové šetření proběhlo na dvou gymnáziích v Praze. Byla to čtyřletá gymnázia, s jejichž učiteli proběhl i řízený rozhovor. Jedno gymnázium vyučuje předmět Udržitelný rozvoj (gymnázium Jana Palacha), v prvním a druhém ročníku. Druhé, gymnázium Arabská, nemá speciální předmět k této tématice. Dotázaných studentů bylo 105 a dotazník obsahoval sedm otázek (viz příloha 2). Dotazníky byly předloženy přímo studentům na zmíněných gymnáziích. Návratnost dotazníků byla stoprocentní.

5.1.6 Výsledky dotazníků

Na gymnázium, kde se environmentální výchova vyučuje v rámci jiných předmětů, bylo vyplněno 53, toto gymnázium bude značeno jako GYA. Na gymnáziu s předmětem Udržitelný rozvoj 52, bude značeno jako GJP. Ke zpracování výsledků z dotazníků od studentů byly využity grafy (viz příloha 3).

1. V Jakých předmětech se dozvídáte o environmentální/ekologické výchově?

- GJP - 52 Udržitelný rozvoj, dále nejčastěji Biologie
- GYA- 43 Biologie, 10 zeměpis

2. Zajímá vás toto téma?

- GJP - ano - 39, ne - 13
- GYA - ano - 24, ne - 29

3. Třídíte odpad?

- GJP- ano - 44, ne - 8
- GYA- ano - 43, ne 10

Poznámka: pokud ano, myslíte si, že tím pomáháte přírodě?

Závěr: Studenti z obou škol si z větší části myslí, že tím pomáhají přírodě, nebo jí tím alespoň neškodí.

4. Jaký je podle vás hlavní cíl environmentální (ekologické) výchovy?

(vyberte jednu odpověď)

- Ochrana životního prostředí a přírody - GJP- 32, GYA - 38
- Rozvíjení citového vztahu lidí k přírodě - GJP- 17, GYA - 9
- Globální problémy - GJP - 3, GYA - 6

Poznámka: Studenti se zde zcela neshodli s tázanými učiteli, kteří často odpověděli, že hlavním cílem je vztah k přírodě.

5. Máte pocit, že environmentální výchova u vás na škole je vám prospěšná a přínosná? Proč?

- GJP - ano - 43, ne - 9
- GYA - ano - 18, ne - 35

Poznámka: Studenti často odpovídali, že environmentální výchova je prospěšná, protože čím víc toho budou o přírodě vědět, tím lépe ji mohou pomoci. Často se zde dozvídají nové informace.

V odpovědích, kde stálo, že není prospěšná, byl nejčastěji uveden důvod, že výuka je jen teoretická výuka a poskytuje již známé informace.

Závěr: Na GJP si většina žáků myslí že environmentální výchova je prospěšná.

6. Pořádá vaše škola nějaké projekty nebo akce týkající se ekologie? Pokud ano, jsou pro vás zajímavé a účastníte se jich?

- GJP - ano - 37, ne - 15
- GYA - ano - 23, ne - 30

Poznámka: Na GJP se z 37 studentů, kteří odpověděli ano, účastní projektů 19 z dotázaných studentů a na GYA 5 z dotázaných studentů. Několik studentů také odpovědělo, že o žádných projektech neví.

Závěr: Z výsledků od dotázaných studentů lze konstatovat, že na GJP mají atraktivnější projekty zabývající se ekologií a proto se jich účastní více studentů. Nejčastěji studenti zmiňovali pobyt na Šumavě (Stožec), kde zkoumají přírodu.

7. Kde se nejčastěji o ekologických tématech dozvídáte? (vyberte maximálně dvě odpovědi)

- GJP - škola, internet
- GYA - internet, televize

5.1.7 Celkový závěr dotazníků

Z obdržených dotazníků vyplynulo, že na gymnáziu Jana Palacha mají žáci díky předmětu Udržitelný rozvoj větší zájem o environmentální tematiku, častěji se účastní různých projektů spojených s touto tematikou a mají o ni větší povědomí. Jedna žákyně napsala, že je důležité zanechat něco budoucím generacím. Nejvíce informací k tomuto tématu se dozvídají právě ve škole.

Na obou školách bylo v páté otázce často zmíněno, že výuka je především teoretická a proto ne tolik zábavná a přínosná. Některým žákům přináší nové informace, jiní se zde nic nového nedozvěděli.

Studenti z gymnázia Arabská se nejvíce informací spojených s danou problematikou dovídají z médií a ne ze školy. U šesté otázky mnoho studentů odpovědělo, že si ani nevšimli nějakých probíhajících projektů u nich na škole.

5.2 Německo

V Německu se environmentální tematika vyučuje v každé spolkové zemi jinak. Země si vytvářejí svůj vlastní plán. Celé Německo se však snaží se všemi spolkovými zeměmi alespoň částečně propojit a výuku sjednotit. Ve výše zmíněném Národním plánu je uvedeno, že studium má obsahovat více praktického vzdělávání.

5.2.1 Bürgelschule

Německá škola nacházející se ve městě Rathenow v Braniborsku. Je to komplexní škola, kde jsou smíšené tři školy, realschule, hauptschule, gymnasium. Škola je projektem UNESCO. Založení školy bylo uskutečněno v roce 1948 a v roce 1995 ji byl udělen celostátní název „Škola roku“ díky projektu UNESCO v Africe. Tato škola pořádá mnoho projektů, ze kterých získávají mezinárodní i regionální podporu. Škola je sportovně zaměřená.

Byl zde proveden řízený rozhovor s UNESCO koordinátorem, který vyučuje volitelný seminář Přírodní vědy. Seminář probíhá tak, že studenti se nejprve dozvědí potřebné informace k nějaké problematice. Poté se vydají na exkurzi týkající se této problematiky. Na závěr je vyhodnocení, ve kterém nejčastěji studenti vytvoří například prezentaci, a diskutuje se o problematice. Nejdůležitější je podle paní učitelky ne studenty naučit co nejvíce, ale to, aby si každý žák životní prostředí sám prožil v přírodě.

Jsou zapojeni do projektu „Youth for Elbe“ jehož cílem je vytvořit ochranný program pro řeku Labe a zachovat řeku pro budoucnost. Tohoto projektu se zúčastnilo i výše zmíněné gymnázium Jana Palacha.

5.2.2 Rozhovory s informátory

Na různých německých gymnáziích proběhly řízené rozhovory s učiteli (viz příloha 1). Byla to gymnasia: Robert – Bosch – Gymnasium Wendlingen, Fridrich – Schiller Gymnasium (land – Ramseck), Bürgelschule, Goethe Gymnasium – Frankfurt, Fridrich – Dessauer – Gymnasium (Frankfurt).

Účelem těchto rozhovorů bylo zjistit informace o výuce environmentální výchovy v Německu. Řízené rozhovory proběhly s pomocí internetové pošty a pokládané otázky byly shodné s otázkami na českých gymnáziích. Jediný rozdíl byl ve třetí otázce, týkající se hlavního cíle environmentální výchovy, kde pro snadnější porozumění byly učitelům navrhnuty tři možnosti.

40 gymnázií bylo požádáno skrze internetovou poštu o řízené rozhovory. Avšak řízených rozhovorů bylo získáno jen pět.

5.2.3 Výsledky rozhovorů

Z pěti informátorů tři vyučují biologii, jeden z těchto dvou učitelů dále vede volitelný seminář přírodní vědy. Čtvrtý učí zeměpis a posledním informátorem je studijní poradkyně, která na gymnáziu vyučuje náboženství, do něhož se snaží zapojit problematiku životního prostředí.

Téma spojené s environmentální výchovou se na školách vyučuje už delší dobu, učitelka z Bürgelschule uvedla, že je to už více jak 20 let. Z výpovědí učitelů vyplývá, že výuka se v průběhu let zintenzivnila a změnily se její hlavní body, týkající se například ovzduší či alternativní energie.

Z výpovědí vyplynulo, že environmentální téma je nejvíce probíráno v předmětech biologie a chemie, ale že i v mnoha dalších, například i v angličtině. Studijní poradkyně, vyučující náboženství, z Gymnasia Schramberg vypověděla:

„Vyučuji mimo jiné náboženství a zde se stále znovu nabízí dotknout se problematiky životního prostředí, například v souvislosti s tématem uchování Stvořitelova díla nebo proroků Starého zákona (u tohoto tématu hledáme například aktuální souvislosti a ptáme se, jaké nesrovnalosti se v současné společnosti objevují).“

Dotázaní učitelé na otázku, co je podle nich hlavním cílem environmentální výchovy, reagovali nejčastěji, že hlavní je ochrana životního prostředí a přírody. Na gymnasiu Roberta – Bosche uvedli, že všechny tři nabízené možnosti jsou obsahem vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Učitelka z Bürgelschule nedokázala vybrat z navržených odpovědí.

„Tady pro mě není snadné se rozhodnout, ale myslím si, že pokud dětem vštípíme kladný vztah k přírodě, uděláme tak ten nejdůležitější krok. Ten, kdo miluje přírodu a váží si jí, ten se také bude snažit ji chránit. To bude fungovat pouze tehdy, když rozpoznáme globální problémy a z nich vyvodíme důležitost ochrany přírody.“

Forma výuky k této problematice probíhá nejčastěji ve školních lavicích v předmětech biologie a chemie. Na gymnáziu, kde se nachází seminář přírodních věd, chodí na akce do terénu, kde například čistí vodu v řekách.

Z řízených rozhovorů dále vyplynulo, že nejčastěji učitelé berou inspiraci pro zmiňovanou výuku z internetu a tematických seminářů. Lze konstatovat, že studijní poradkyně ze zkoumaného gymnázia je velice aktivní a snaží se mít co nejaktuálnější informace, jelikož bere inspiraci pro svou výuku z rozhovorů se známými osobami. Dotazovaná gymnázia se dle výpovědí všechna shodla, že nejčastěji se zapojují do aktivit týkajících se ekologických projektů. Jako další aktivity byly uvedeny třídění odpadů a úklid přírody. Škola Bürgelschule uvedla další aktivity.

„Jsme školou projektu Unesco a účastníme se tak aktivně na mnoha globálních problémech. „Youth for Elbe“ projekt pomoci životnímu prostředí v Německu, modelářský kroužek připravil pro společnost KITA velký model jejich vybavení solárními buňkami, zdroji vody a mnoho dalšího.“

V otázce, kde bylo položeno, zda má gymnázium nějaké vlastní projekty zabývající se touto tematikou byla odpověď zcela jednotná. Všech pět dotazovaných gymnázií uvedlo, že mají. Na Goethe – Gymnasiu mají akci „čistá krajina,“ ve které děti vytvářejí umělecká díla z odpadků. Tato akce je podporována městem a žáci často i obdrží nějaké drobné dárky. Gymnasium Roberta – Bosche uvedlo svůj projekt Ochrana klimatu a energie. Také Gymnasium Schramberg má velice zajímavý projekt.

„Pravidelně se s žáky účastním úklidu města, kromě toho organizuji i takzvané sponzorované plavání, v němž žáci získávají za uplavaná kola peníze od „sponzorů“ (jsou to především rodiče). Tyto peníze jsou následně investovány do projektů životního prostředí.“

Na tomto gymnáziu dále mají službu na dvoře, pečují o školní zahradu a třídí odpad. Dále dotázaná gymnázia uvedla, že mají akce, na kterých sbírají odpadky v okolí města.

Zdali se dotázaná gymnázia snaží o ekologický provoz školy, přišla z Bürgelschule úsměvná odpověď.

„Přestavili jsme celý systém topení, což má za následek, že někteří naši kolegové ve třídách mrznou ☺.“

Dále uvedli, že:

„Náš školní dvůr jsme více otevřeli, abychom mohli chytat více dešťové vody, zřídili jsme Biotop (rybník).“

Často se učitelé zmínili, že i přes pokus o třídění odpadů, tato aktivita příliš nefunguje.

Z výpovědí od informátorů vyplývá, že na environmentální výchovu spíše než stát přispívají města, dále pak spořitelny nebo pojišťovny. Finanční prostředky není tolik

obtížné získat, je však k tomu zapotřebí vyplnit mnoho formulářů. Školy se také mohou zúčastnit různých projektů, od kterých poté získají nějaké peníze.

Učitelé na položenou otázku, zda je v Německu environmentální výchova kvalitní, odpověděli rozdílně. Dva jsou toho názoru, že výchova kvalitní je a tři s tím nesouhlasí. Studijní poradkyně ze Schrambergu má názor, že v každé škole je výuka jiná, je to tedy relativní. Stejný názor sdílí učitel na gymnáziu Roberta – Bosche. Učitelka Bürgelschule říká:

„Ne, protože nestačí jen šířit osvětu. Životní prostředí si musí každý prožít a to jde jedině v přírodě, například při vyjížděce na člunech, při procházkách a kempování.“

Lze tedy konstatovat, že se pokoušejí děti více vzdělávat prakticky.

Kladný názor ohledně dostatečného věnování se environmentální výchově mají učitelé na dvou gymnáziích. Učitelka z Goethe – Gymnasia měla k této otázce zajímavou poznámku.

„Ano, protože do našich projektů zapojujeme i členy rodiny. Pokud rodiče neposkytnou dítěti tu správnou výchovu ohledně životního prostředí, nemůže škola udělat příliš mnoho.“

V návrzích na změny pro environmentální výchovu zazněly názory: vylepšení třídění odpadů, prohloubení vyučované látky, zahrnutí výuky o životním prostředí do učebních osnov. Učitel z gymnázia Roberta – Bosche uvedl, že v roce 2016 má být vytvořen společný plán pro vzdělávání pro udržitelný rozvoj pro celou zemi, a tak bude učení pro všechny školy jednotné.

5.2.4 Shrnutí výsledků

Systém výuky environmentální výchovy na německých gymnáziích je v každé spolkové zemi zcela jedinečný. Získané výsledky jsou tedy relativní. Na základě řízených rozhovorů lze říci, že environmentální výchova se na každém dotázaném gymnáziu vyučuje od jiné doby. Téma se však snaží stále zintenzivnit, ale opět záleží na školách, jak jsou v této oblasti aktivní a na učitelích, jak jsou iniciativní. Znovu se o probírané problematice žáci nejvíce dozívají v biologii.

Podpora pro environmentální výchovu na dotázaných gymnáziích nejčastěji přichází ze stran měst, žáci se jim za to odměňují úklidem okolí. Finance pro tuto výuku není podle výpovědí dotázaných gymnázií tak obtížné získat, stojí to však nějaké úsilí.

5.2.5 Dotazníky mezi studenty

Pro další přiblížení environmentální výchovy v Německu, byl studentům německých gymnázií předložen shodný dotazník, obsahující sedm otázek, který byl předložen i českým studentům (viz příloha 2). Studenti byli vybráni náhodně pomocí internetové komunikace. Dotázáno bylo 25 německých gymnazistů, z nichž dotazník vyplnilo 18. Lze tedy říci, že návratnost byla v celku úspěšná.

5.2.6 Výsledky dotazníků

Pro lepší přehled výsledků dotazníků mezi německými studenty byly vytvořeny grafy (viz příloha 3).

1. V jakých předmětech se dozvídáte o environmentální/ekologické výchově?

Němečtí studenti uvedli:

- 10 biologie
- 5 zeměpis
- 3 speciální předmět

2. Zajímá vás toto téma?

- 14 studentů téma zajímá
- 4 studenty nezajímá

3. Třídíte odpad?

- 17 studentů třídí odpad
- 1 student netřídí odpad

Poznámka: Pokud ano, myslíte si, že tím pomáháte přírodě?

Závěr: Všichni dotázaní studenti si myslí, že tříděním pomáhají přírodě.

4. Jaký je podle vás hlavní cíl environmentální (ekologické) výchovy?

- 10 studentů odpovědělo globální problémy
- 7 studentů odpovědělo ochrana životního prostředí
- 1 student odpověděl rozvíjení citového vztahu lidí k přírodě

Závěr: Nejvíce dotázaných žáků odpovědělo, že hlavním cílem jsou globální problémy. Zabývat se hlavně těmito tématy se právě snaží UNESCO Dekáda.

5. Máte pocit, že environmentální výchova u vás na škole je vám prospěšná a přínosná? Proč?

- 13 studentů odpovědělo ano
- 5 studentů odpovědělo ne

Poznámky: V kladných odpovědích bylo nejčastěji zmíněno, že výchova je přínosná proto, aby si každý uvědomil, že je součástí ekosystému, že za sebou nechává ekologickou stopu. Je také přínosná, protože zde získají informace jak přírodě neškodit a jak třídit odpad.

Záporné odpovědi obsahovaly, že školáci o to nemají zájem, nebo dostávají málo informací.

6. Pořádá vaše škola nějaké projekty nebo akce týkající se ekologie?

- 3 studenti odpověděli, že pořádá
- 15 studentů odpovědělo, že nepořádá

Poznámka: Pokud ano, účastníte se jich? Ze tří studentů, kteří odpověděli, že jejich škola pořádá nějaké ekologické projekty, pouze jeden odpověděl, že se jich účastní.

7. Kde se nejčastěji o ekologických tématech dozvídáte?

- Škola, televize

5.2.7 Celkový závěr dotazníků

Z dotazníků od německých studentů vyplynulo, že nejvíce se o environmentální tématicke dozvídají v předmětu biologie a jen 3 studenti z 18 dotázaných odpověděli, že mají nějaký speciální předmět k této tématice.

V Německu si všichni dotázaní studenti myslí, že tříděním odpadu pomáhají přírodě a často na otázku zda třídí odpad, padla odpověď: „*Moje rodina odpad třídí.*“ Nebo: „*Ano, vlastně každý den, minimálně doma. Máme zbytkový odpad, bioodpad, plasty a papír.*“ Ze získaných dotazníků lze tedy konstatovat, že v Německu studenti netřídí jenom ve školách, ale hodně se o to snaží i v domácnostech. Hlavní cíl environmentální výchovy dotázaní studenti vidí převážně v informacích týkajících se globálních problémů. Podle výše zmíněného německého Národního plánu z roku 2011 je právě jedním z cílů zabývat se globálními problémy (bkj.de, 2011). Většina dotázaných studentů je toho názoru, že environmentální výchova je jim prospěšná.

Dále bylo od dotázaných studentů zjištěno, že jejich školy většinou nepořádají žádné projekty s ekologickou tematikou. Nejčastěji se o zjišťované tématice dozvídají ve škole a v televizi.

5.3 Komparace České republiky a Německa

5.3.1 Řízené rozhovory

Pomocí řízených rozhovorů a dotazníků v Německu a České republice, byl proveden výzkum, který nebyl plošný. Kvalitativní výzkum byl proveden na různých místech v těchto dvou zemích.

Environmentální vzdělávání a výchova je žákům předkládána nejčastěji v hodinách biologie. Tento poznatek lze vyčíst ze všech získaných rozhovorů, jak z České republiky, tak z Německa. Stejně tak by na všech gymnáziích mělo být toto téma zmíněno i v ostatních předmětech.

Z výsledků se nedá určit, ve které zemi je environmentální vzdělávání a výchova kvalitnější, jelikož v každé škole k ní mají jiný přístup. V obou zemích se kvalita environmentálního vzdělávání a výchovy odvíjí od zaujetí kantora k této problematice. Jestliže kantora tato tematika zajímá a chce předat své znalosti a zkušenosti studentům, lze říci, že environmentální výchova je kvalitní. Tito kantoři musí do výuky vložit

mnoho úsilí například při získávání finančních prostředků. Často vymýšlí a organizují projekty a zajímavé akce pro studenty, aby jim výuku vštípili nejen teoreticky, ale i prakticky.

Rozdíl v zemích se nalézá v tom, že v České republice se daná problematika nazývá environmentální výchova, kdežto v Německu mají obsáhlejší a modernější název, vzdělávání pro udržitelný rozvoj.

Z řízených rozhovorů vyplývá, že v České republice nejčastěji získávají finance zapojením do nějakých projektů, v Německu školy získávají podporu od měst. Nejčastěji za to, že uklízí město, sbírají odpadky.

Výpovědi českých a německých učitelů se lišily v otázce třídění odpadu. Na všech českých školách vypověděli, že odpad třídí, avšak pouze jedno gymnázium sdělilo, jak je to ve skutečnosti v praxi. Žáci totiž na třídění moc nedbají. Na německých gymnáziích učitelé rovnou řekli, že o třídění se snaží, avšak v praxi se to moc nedaří.

Další rozdíl je ve snaze o ekologický provoz školy. V Česku probíhá ekologický provoz jen v podobě třídění odpadů, nebo úspory vody či energie, což je i levnější. To je spíše hlavní důvod těchto opatření, vypověděli učitelé. V Německu tato opatření učitelé neuvedli, lze však předpokládat, že je to běžná praxe a tudíž se o nich nemusí zmiňovat. Němečtí učitelé k této otázce uvedli například přestavění systému topení, využívání dešťové vody, či zavedení solárních modulů.

Můžeme tedy říci, že v Německu není environmentální vzdělávání a výchova na školách kvalitnější, spíše je v této zemi více v povědomí všech občanů.

5.3.2 Dotazníky

Od žáků z dotazovaných škol v obou zemích bylo zjištěno, že nejčastěji se o environmentální tématické dozvídají z předmětu biologie. V tom se shodli s učiteli. Z dotazníků pro studenty vyplývá, že v obou zemích se na školách třídí odpad, ale pouze němečtí žáci uvedli, že odpad třídí i v domácnostech. Z výpovědí lze tedy konstatovat, že v Německu více dbají na třídění odpadu.

Rozdílný názor mají žáci na hlavní cíl environmentálního vzdělávání a výchovy. Němečtí žáci nejčastěji uvedli, že jsou to globální problémy. Avšak u českých žáků zvítězila odpověď ochrana životního prostředí.

V otázce výskytu projektů na školách nelze porovnat německé dotazníky s českými. Na dvou českých gymnáziích, kde byly předloženy dotazníky studentům,

bylo zjištěno dle sdělení v řízených rozhovorech s jejich učiteli, že projekty spojené s environmentální tematikou mají. Dotazovaní němečtí studenti však byli vybráni náhodně a tudíž není potvrzeno od jejich učitelů, zda tematické projekty mají, či nikoliv. Většina německých studentů odpověděla, že na jejich školách se žádné projekty nenacházejí. Je však možné, že je to jako na českých školách, kde i přesto, že zde byla informace od učitelů, že existují projekty k environmentální tematice, vypověděli někteří žáci, že žádné projekty nemají. Existuje tedy možnost, že dotázaní studenti z německých gymnázií environmentální projekty mají, jen nejsou o nich řádně informováni.

Zda je nebo není environmentální výchova pro žáky přínosná, je v obou zemích velice individuální otázka. Pro některé studenty je tato výchova přínosná díky novým informacím, pro jiné zas ne, jelikož je nezajímá, nebo jim nepřináší žádné nové poznatky. Většinu dotázaných studentů však environmentální tematika zajímá. Nejčastěji se žáci o environmentální tematice dozívají ve škole a prostřednictvím médií. V Česku je to převážně internet, kdežto v Německu televize.

6 DISKUSE

Na environmentální výchově v obou zemích lze mnoho věcí vylepšit. Rozhodně je potřeba v tomto duchu vychovávat mladé lidi. Proto by se obě země měly více zaměřit na environmentální výchovu, či vzdělávání pro udržitelný rozvoj a to především na školách. Česká republika by se měla inspirovat od Německa, a co nejdříve přejít na modernější a výstižnější pojem vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR).

Česká a německá gymnázia by spolu mohla začít více spolupracovat, aby si navzájem vyměnily poznatky. Bude to pro obě země přínosné. Je samozřejmé, že spolupráce na větší vzdálenosti je obtížná, proto by alespoň mohla vzniknout spolupráce mezi pohraničními gymnázii. Žáci by například mohli pořádat společné výlety do pohraničních hor, Krušných či Šumavy. Zde zkoumat přírodu a pomáhat s obnovením poničených lesů. Pro žáky dále bude rovněž přínosem procvičení cizího jazyka.

Další možností pro rozšíření obzorů v environmentální tematice, by mohl být výměnný pobyt, během kterého se žáci seznámí s výukou na jiné škole a v jiné zemi.

Školy gymnázium Jana Palacha a Bürgelschule již navázaly spojení a vyslaly vybrané žáky za účelem zúčastnění se projektu Youth for Elbe, pořádaném v roce 2009 v Německu. V tomto projektu žáci zkoumali řeku Labe a navrhovali řešení na zlepšení

jejího stavu. Tyto školy, jelikož už jsou v kontaktu, by mohly vytvořit další spolupráci a podniknout například výše zmíněné výměnné pobyty, spojené s environmentální tematikou.

7 ZÁVĚR

Tato práce pojednává o aktuálním stavu environmentálního vzdělávání a výchovy především na gymnáziích v České republice a v Německu. Pro přesnější posouzení byla rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části jsou definovány hlavní pojmy důležité pro porozumění problematice environmentálního vzdělávání a výchovy. Je zde také zmíněna historie této výchovy, její vývoj a aktuální stav v obou zemích. Přičemž Česká republika byla zkoumána podrobněji. Dále je zde uveden systém vzdělávání v Německu a to, jak zde pohlížejí na environmentální výchovu a vzdělávání. Je objasněn rozdíl mezi pojmem environmentální vzdělávání a výchova a modernějším, obecnějším pojmem vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Ze zkoumaných dokumentů vyplývá, že v Německu se již používá tento modernější pojem, ale Česká republika k němu také směřuje. Německem používaný název vyplývá z celosvětového summitu v Johannesburgu z roku 2002. Zde byla vytvořena strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj, ke které se Česká republika také připojila a pokouší se o její plnění.

Praktická část se především zaměřuje na zodpovězení hlavní výzkumné otázky, kde se metody environmentální výchovy a vzdělávání na dotázaných gymnáziích ve zkoumaných zemích liší a kde se naopak shodují. Pro zodpovězení této otázky byly využity řízené rozhovory s učiteli na vybraných gymnáziích a dotazníky rozeslané českým i německým studentům.

Závěrem je zjištění, že společnými znaky v obou zemích je snaha pedagogů naučit děti třídít odpad a ukázat jim, proč je to důležité, obeznámit je s environmentální tematikou, ať už teoreticky nebo v lepších případech i prakticky. Rozvinout u dětí vztah k přírodě, aby se snažily ji zachovat i pro budoucí generace. Ve zkoumaných zemích se o environmentální tématické dozvídají žáci v každém předmětu. Nejvíce informací získávají k této problematice v biologii. V každé škole také platí, že kvalita vzdělávání spojená s environmentální tematikou se odvíjí od zaujetí kantora k této tématické. Dotazované studenty environmentální výchova převážně zajímá a myslí si, že je pro ně prospěšná. Informace k ní se žáci nejčastěji dozvídají ve škole a prostřednictvím médií.

Největším rozdílem v otázce environmentální tematiky mezi zkoumanými zeměmi je v názvu. V České republice se používá název environmentální výchova, kdežto v Německu vzdělávání pro udržitelný rozvoj. Rozdílné názvy by však neměly mít velký vliv na výuku, jelikož se jistě budou stále měnit. Podstatné je, aby žáci získali vztah k přírodě a měli zájem o její zachování pro budoucí generace.

Rozdíl mezi oběma státy je také v otázce financí. Bylo zjištěno, že v Německu školy nejčastěji podporují města, kdežto v Česku se finance získávají obtížněji, nejčastěji z celoevropských projektů. Rozdílný závěr byl zjištěn i v otázce třídění odpadu. Na gymnáziích v Česku i v Německu se odpad třídí, rozdíl je však v tom, že němečtí učitelé jsou si více vědomi toho, že žáci na třídění tolik nedbají. Proto třídění odpadu v praxi moc nefunguje. V České republice jsou zavedena pouze standardní opatření pro ekologický provoz školy. V Německu bylo zjištěno, že mají modernější opatření.

Pro další vzdělávání v oblasti environmentální výchovy by bylo vhodné gymnáziím v obou zemích doporučit vytvoření speciálního předmětu nebo alespoň semináře, zabývajícího se pouze touto tematikou. Na jednom ze zkoumaných gymnázií bylo prokázáno, že je to pro žáky přínosné. Vyplývá to z dotazníků od studentů ze dvou českých gymnázií. Další doporučení pro dotazovaná gymnázia je spolupráce. Především mezi českými a německými gymnázii. Tato spolupráce by mohla být přínosná pro obě strany. Nejsnazším způsobem by byla spolupráce pohraničních gymnázií, která by alespoň pro začátek mohla podniknout společný projekt, například v Krušných horách. Studenti by zde mohli sázet stromy, či zkoumat přírodu, vzájemně se podělit o své poznatky a procvičit si cizí jazyk. Dalším krokem spolupráce by mohla být dohoda mezi gymnázii o uskutečnění výměnného pobytu studentů, při kterém by pracovali na nějakém environmentálním projektu. Bylo by také vhodné doporučit další spolupráci gymnáziím (Jana Palacha, Bürgelschule), která již byla v kontaktu při Německém projektu Youth for Elbe, aby ve spolupráci pokračovala a zorganizovala výše zmíněný výměnný pobyt.

Z dotazníků od studentů dále vyplývá, že němečtí i čeští učitelé by měli lépe informovat studenty o probíhajících projektech na školách a více studenty motivovat, aby se do projektů hlásili. K tomu by napomohlo vyhlášení atraktivních soutěží v rámci projektů.

Gymnáziím v České republice by se případně dalo doporučit, aby se obohatili od Německa o informace, jak ekologičtěji provozovat školy. Tato opatření jsou však

spojena s finančními výdaji, což může představovat problém. Dále by se měli čeští učitelé smířit s tím, že mít na školách koše na tříděný odpad ještě neznamena, že studenti odpad opravdu třídí. Němečtí učitelé jsou s touto skutečností obeznámeni.

8 POUŽITÁ LITERATURA

8.1 Knižní zdroje

BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, 100 s. ISBN 978-808-7000-113.

BECKER, G. *Urbane Umweltbildung im Kontext einer nachhaltigen Entwicklung. Theoretische Grundlagen und schulische Perspektiven*. Ökologie und Erziehungswissenschaft Bd. 7, Springer VS, 2001, ISBN 3-8100-2834-7

ČINČERA, J. *Environmentální výchova: od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007, 116 s. ISBN 978-80-7315-147-8

Envigogika. Praha, 2006. ISSN ISSN 1802-3061.

GOŠOVÁ, V. *Environmentální výchova*. [online]. [cit. 2012-08-20].

Dostupné z: [http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/E/](http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/E/Environment%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchova)

[Environment%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchova](http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/E/Environment%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchova)

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

HORKÁ, H. *Teorie a metodika ekologické výchovy*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-33-8

JENÍK, J. *Biosférické rezervace České republiky*. Praha, 1996, ISBN 80-85779-31-5

KVASNIČKOVÁ, Danuše. *Základy ekologie: pro základní a střední školy*. 3., upr. vyd. Praha: FORTUNA, 2004, 103s. ISBN 80-7168-902-5.

KVASNIČKOVÁ, Danuše a Vladimír KALINA. *Základy ekologie: průřezové téma* [metodika pro střední odborné školy (pro gymnázia)]. Praha, 2007 [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z: <http://skoly.prahamesto.cz/files/=54362/Z%C3%A1klady+ekologie+S%C5%A0+GY.pdf>

LESKOVCOVÁ, Martina, Lada MATOUŠKOVÁ PRYLOVÁ a Alice PALACKÁ.

Environmentální výchova v České republice a v EU, systém environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012, 106 s. ISBN 978-80-87472-42-2.

MÁCHAL, A. [ed.] *Malý ekologický a environmentální slovníček* (upravené a rozšířené vydání) – Rezekvítek, Brno 2006. 56 pp

MÁCHAL, Aleš. *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. Brno: Rezekvítek, 2000, 205 s. ISBN 80-902-9540-1.

MAJEROVÁ, Věra a Emerich MAJER. *Kvalitativní výzkum v sociologii venkova a zemědělství část I*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006. ISBN 80-213-0507-X.

MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 1. dotisk 2. vyd. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 1999. 104 s. ISBN 80-210-1661-2.

PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9.

ŠEBESOVÁ, P. ŠIMONOVÁ, P. (eds.) *Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ: Tři kroky k aktivnímu vyučování*. Praha: Portál, 2013. -224s. ISBN 978-80-262-0503-6

WOLFGANG BEER, GERHARD DE HAAN. (Hrsg.): *Ökopädagogik. Aufstehen gegen den Untergang der Natur*. Beltz, Weinheim 1984, ISBN 3-407-33303-X

8.2 Internetové zdroje

BNE - portal. *UN - Dekade Deutschland* [online]. 2005 [cit. 2015-02-26].
Dostupné z: <http://www.bne-portal.de/un-dekade/un-dekade-deutschland/>

CENIA. *Nástin vývoje EVVO v letech 1918 až 1989 (PDF, 23 kB)* [online]. 2012 [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/MZPMSFGSJ1VT/\\$FILE/vyvoj_evvo_1918_89.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/MZPMSFGSJ1VT/$FILE/vyvoj_evvo_1918_89.pdf)

CENIA. *Environmentální vzdělávání: Legislativa k EVVO* [online]. 2012 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www1.cenia.cz/www/evvo/legislativa-k-evvo>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Dokumenty: strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj české republiky (2008 – 2015)* [online]. 2008, 28. 8. 2008 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/strategie-vzdelavani-pro-udrzitelny-rozvoj-ceske-republiky?highlightWords=strategie+vzd%C4%9BI%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD+pro+udr%C5%BEitln%C3%BD+rozvoj>

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ: udržitelný rozvoj. *Environmentální politika a nástroje* [online]. © 2008–2014 [cit. 2014-10-22].

Dostupné z: http://mzp.cz/cz/udrzitelny_rozvoj

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Rámcově vzdělávací programy* [online]. [cit. 2014-12-27]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy>

RVP. *Články: Implementace vzdělávání pro udržitelný rozvoj ve Skotsku a Německu* [online]. 2011 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/12735/IMPLEMENTACE-VZDELAVANI-PRO-UDRZITELNY-ROZVOJ-VE-SKOTSKU-A-NEMECKU.html/>

RVP. *Články: Struktura vzdělávacího systému v Německu* [online]. 2006 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/510/STRUKTURA-VZDELAVACIHO-SYSTEMU-V-NEMECKU.html/>

Sdružení TEREZA. [online]. 2012 [cit. 2014-10-22]. Dostupné z: <http://www.terezanet.cz/>

TBILISI DECLARATION 1977. *Tbilisi declaration 1977* [online]. [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>

UN - Dekade: *Bildung für nachhaltige Entwicklung 2005–2014*. 2011. ISBN 978-3-940785-28-2. Dostupné z: http://www.bkj.de/fileadmin/user_upload/documents/BNE/Der_20Nationale_20Aktionsplan_202011.pdf

9 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Interakce VUR	25
Obrázek 2 Sdružení TEREZA	28
Obrázek 3 Vzdělávání pro udržitelný rozvoj	31
Obrázek 4 Projekt Stožec	33

10 SEZNAM PŘÍLOH

- Dotazníky k řízeným rozhovorům pro učitele (příloha 1)
- Dotazníky pro studenty (příloha 2)
- Grafy (příloha 3)

11 PŘÍLOHY

11.1 Dotazníky k řízeným rozhovorům pro učitele

Environmentální výchova

Otázka č. 1

Jako dlouho pracujete pro tuto školu, a jakou zde zastáváte funkci?

Otázka č. 2

Jak dlouho probíhá na vaší škole environmentální (ekologická) výuka?

Prošla nějakými změnami?

Otázka č. 3

Máte na vaší škole předmět zabývající se environmentální tematikou, nebo toto téma probíráte v rámci jiných předmětů? Jakých?

Otázka č. 4

Co je podle vás hlavním cílem environmentální (ekologické) výchovy?

Otázka č. 5

Jakou formou na vaší škole probíhá environmentální výchova? (stručný popis)

Otázka č. 6

Jaké zdroje informací používáte nejčastěji pro své vzdělávání ohledně environmentální (ekologické) výchovy? Kde berete inspiraci pro výuku?

- A) Semináře
- B) Ekologické časopisy
- C) Internet

- D) Komunikace se středisky ekologické výchovy
- E) Literatura

Otázka č. 7

Do jakých aktivit nebo programů týkajících se environmentální (ekologické) výchovy, se vaše škola zapojuje?

- A) Návštěva ekostředisek
- B) Biologických a ekologických soutěží
- C) Třídění odpadu
- D) Sazení stromů, úklid přírody
- E) Školy v přírodě
- F) Ekologické projekty (můžou být i vlastní)
- G) Jiné - upřesněte

Otázka č. 8

Má vaše škola nějaké vlastní projekty zabývající se touto tematikou?

Otázka č. 9

Snažíte se o to, aby byla vaše škola provozována ekologicky? – třídění odpadu, úspora energie, používání solárních panelů, úspora vody, používání recyklovaného papíru.....

ANO NE

Pokud ano, jaká opatření máte zavedena, a fungují v praxi?

Otázka č. 10

Přispívá stát, nebo nějaké organizace na výuku týkající se environmentální výchovy, nebo na ekologický provoz školy?

Otázka č. 11

Jak je obtížné získat finanční prostředky na zlepšení environmentální výchovy a programů s ní spojených?

Otázka č. 12

Myslíte si, že je v Česku environmentální výchova kvalitní? Proč? (V porovnání s Německem)

Otázka č. 13

Máte pocit, že se vaše škola dostatečně věnuje environmentální výchově?

Otázka č. 14

Co by se podle vás mělo ve výuce změnit? Máte nějaké návrhy?

Umweltbildung

- Wie lange arbeiten Sie schon für diese Schule und welches Amt bekleiden Sie?

- Seit wann findet der Unterricht statt, der sich mit dem Thema Umwelt beschäftigt? Hat der Unterricht irgendwelche Änderungen durchgemacht?

- Haben Sie an Ihrer Schule ein Schulfach, das sich mit dem Thema Umwelt beschäftigt oder nehmen Sie dieses Thema im Rahmen anderen Fächer durch? Welche?

- Was denken Sie darüber, was das Hauptziel der Umweltbildung (Ökologie) ist?
 - a. Umwelt und Naturschutz
 - b. Entwicklung der emotionalen Kinderbeziehung zur Natur
 - c. Globale Probleme

- Wie verläuft die Umweltbildung an Ihrer Schule? (Kurzbeschreibung)

- Welche Informationsquellen benutzen Sie am meisten für Ihre Ausbildung zur Umwelt (ökologische) Bildung?

- a. Seminare
- b. Umweltzeitschriften
- c. Internet
- d. Kommunikation mit Zentren für Umwelterziehung?
- e. Literatur

- In welchen Aktivitäten oder Programme in Bezug auf Umwelt (ökologische) Erziehung sich Ihre Schule beteiligt?

- a. Besuch der ökologischen Zentren
- b. Biologische und ökologische Wettbewerbe
- c. Mülltrennung
- d. Bäume pflanzen, Reinigung der Natur
- e. Schulausflüge in der Natur
- f. Umweltprojekte

- Hat Ihre Schule auch eigene Projekte?

- Bemühen Sie sich, um Ihre Schule ökologisch zu betreiben? Wenn ja, welche Maßnahmen haben Sie eingeführt und funktionieren sie in der Praxis?

- Trägt der Staat oder irgendwelche Organisation für den Unterricht der Umweltbildung oder für den ökologischen Betrieb an Ihrer Schule bei?

- Wie ist es schwierig eine Finanzmittel bekommen, um die Umweltbildung und andere Programme zu verbessern?

- Glauben Sie, dass die Umweltbildung in Deutschland hochwertig ist? Warum?

- Haben Sie das Gefühl, dass Ihre Schule sich mit der Umweltbildung genügend beschäftigt?

- Was würden Sie im Unterricht ändern? Haben Sie irgendwelche Vorschläge?

11.2 Dotazníky pro studenty

V Jakých předmětech se dozvídáte o environmentální/ekologické výchově?

Zajímá vás toto téma?

Třídíte odpad? Pokud ano, myslíte si, že tím pomáháte přírodě?

Jaký je podle vás hlavní cíl environmentální (ekologické) výchovy?

(vyberte jednu odpověď)

- Ochrana životního prostředí a přírody
- Rozvíjení citového vztahu lidí k přírodě
- Globální problémy

Máte pocit, že environmentální výchova u vás na škole je vám prospěšná a přínosná? Proč?

Pořádá vaše škola nějaké projekty nebo akce týkající se ekologie? Pokud ano, jsou pro vás zajímavé a účastníte se jich?

Kde se nejčastěji o ekologických tématech dozvídáte?

(vyberte maximálně dvě odpovědi)

1. Škola
2. Internet
3. Televize
4. Literatura
5. Časopisy

- 1) Im welchen Schulfach hast du am meistens über Ökologie gelernt?
- 2) Interessierst du dich in diesen Thema?
- 3) Sortierst du Abfall? Und wie oft ?
Wenn ja, denkst du, dass es für Natur hilfreich ist?
- 4) Was ist das Hauptziel der Umweltbildung (Ökologie) nach deiner Meinung?
 - a. Umwelt und Naturschutz
 - b. Entwicklung der emotionalen Kinderbeziehung zur Natur
 - c. Globale Probleme
- 5) Hast du das Gefühl, dass die Umweltbildung in deiner Schule effektiv und nützlich ist? Und warum?
- 6) Beteiligt sich deiner Schule an einigen Projekte oder Aktionen über Ökologie?
Wenn ja, ist das interessant?
- 7) Wo hast du am meisten über ökologische Themen gelernt?
 - a) Schule
 - b) Internet
 - c) TV
 - d) Literatur
 - e) Magazine

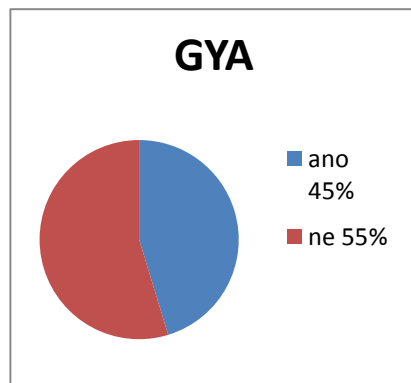
11.3 Grafy

11.3.1 Výsledky grafů Česká republika

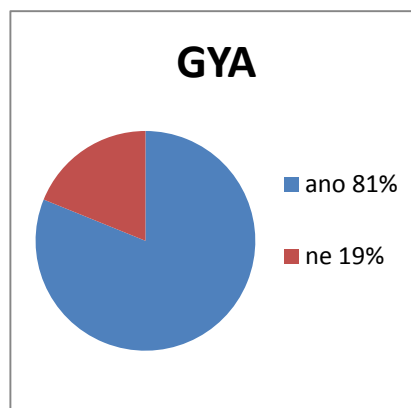
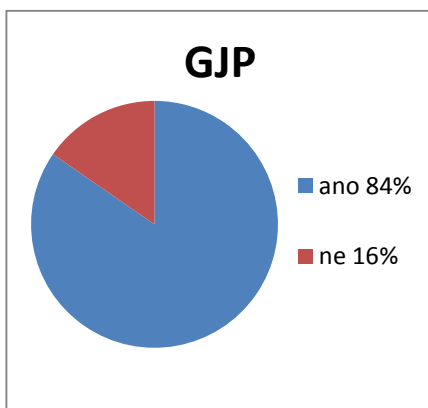
1. V Jakých předmětech se dozvídáte o environmentální/ekologické výchově?

- GJP – 52 Udržitelný rozvoj, dále nejčastěji Biologie
- GYA– 43 Biologie, 10 zeměpis

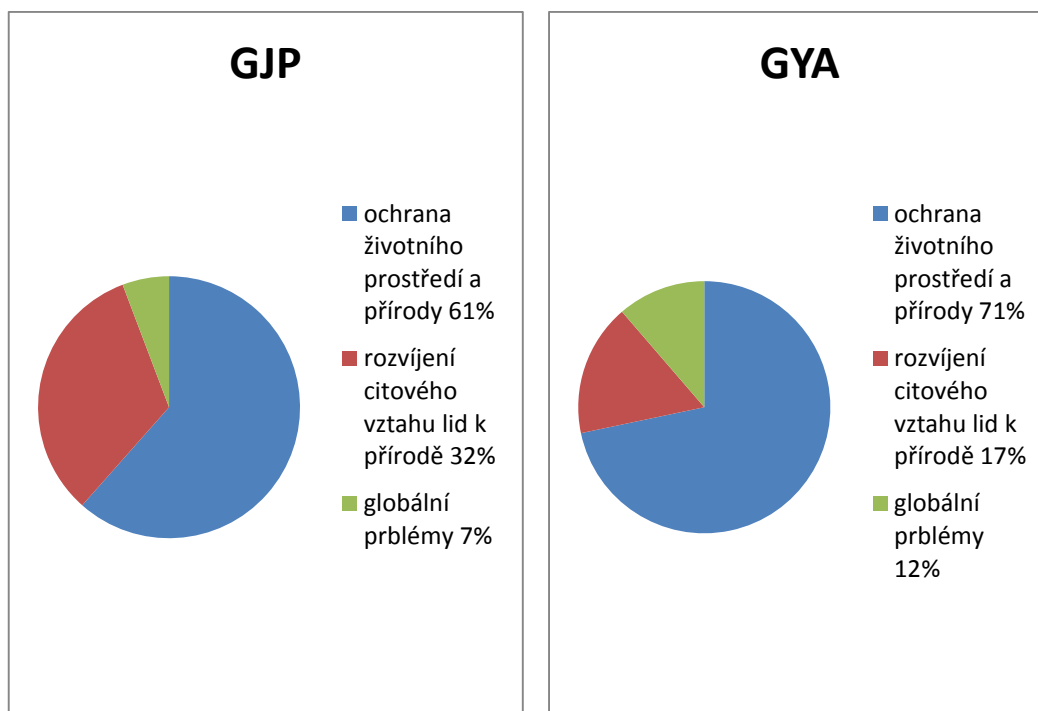
2. Zajímá vás toto téma?

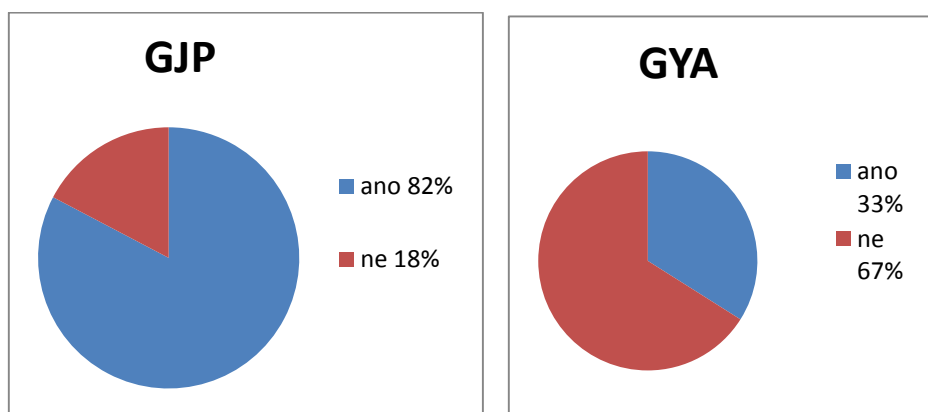
3. Třídíte odpad?

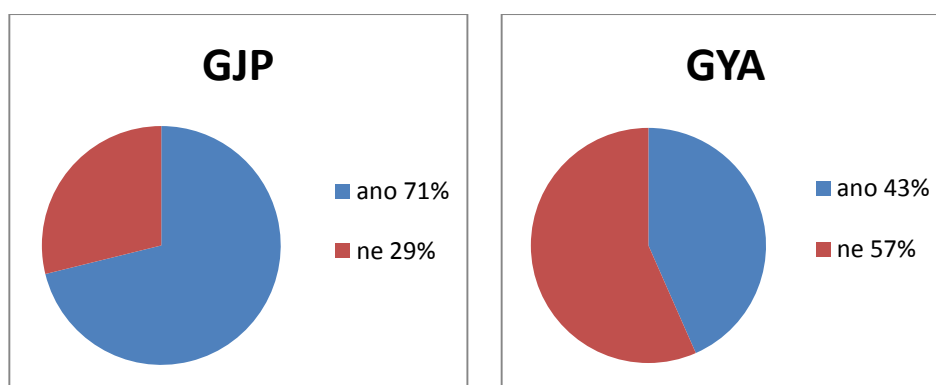
4. Jaký je podle vás hlavní cíl environmentální (ekologické) výchovy?

5. Máte pocit, že environmentální výchova u vás na škole je vám prospěšná a přínosná? Proč?

Pořádá vaše škola nějaké projekty nebo akce týkající se ekologie? Pokud ano, jsou pro vás zajímavé a účastníte se jich?

Kde se nejčastěji o ekologických tématech dozvídáte? (vyberte maximálně dvě odpovědi)

- GJP – škola, internet
- GYA – internet, televize

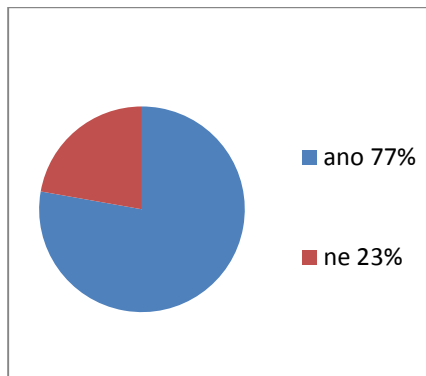
11.3.2 Výsledky grafů Německo

1. V jakých předmětech se dozvídáte o environmentální/ekologické výchově?

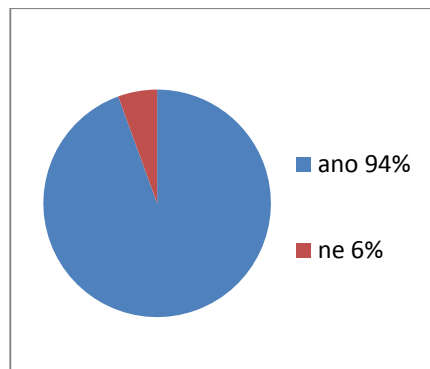
Němečtí studenti uvedli:

- 10 biologie
- 5 zeměpis
- 3 speciální předmět

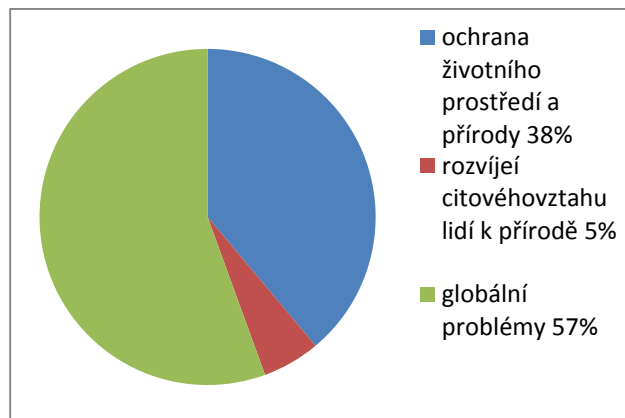
2. Zajímá vás toto téma?

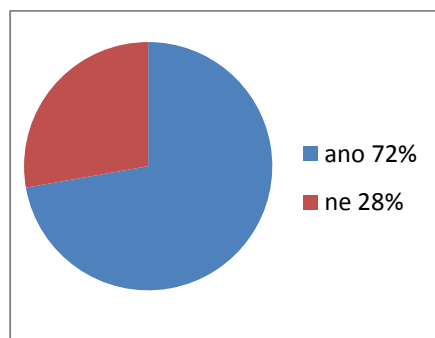
3. Třídíte odpad?

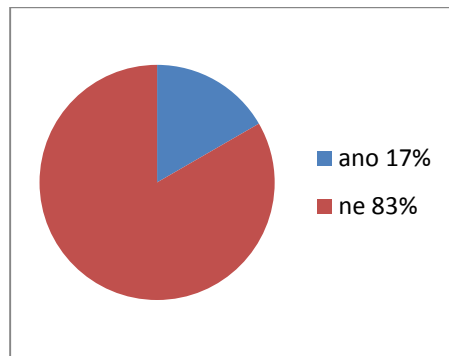
4. Jaký je podle vás hlavní cíl environmentální (ekologické) výchovy?

5. Máte pocit, že environmentální výchova u vás na škole je vám prospěšná a přínosná? Proč?

6. Pořádá vaše škola nějaké projekty nebo akce týkající se ekologie?

7. Kde se nejčastěji o ekologických tématech dozvídáte?

- Škola, televize

12 SEZNAM ZKRATEK

UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VUR	Vzdělávání pro udržitelný rozvoj
RVP	Rámcový vzdělávací program
ŠVP	Školní vzdělávací program
EVVO	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development
OSN	Organizace spojených národů
EU	Evropská unie
NASA	National Aeronautics and Space Administration
NSF	National Science Foundation
MŽP	Ministerstvo životního prostředí